

Samoubojstvo

Buljan, Stipe

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:561789>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
INTEGRIRANI DIPLOMSKI FILOZOFSKO – TEOLOŠKI STUDIJ

STIPE BULJAN

SAMOUBOJSTVO

Diplomski rad

Split, 2024.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
INTEGRIRANI DIPLOMSKI FILOZOFSKO – TEOLOŠKI STUDIJ

STIPE BULJAN

SAMOUBOJSTVO

DIPLOMSKI RAD
iz moralnog bogoslovlja
Mentor: Izv. prof. dr. sc. Šimun Bilokapić

Split, 2024.

Sadržaj

SAŽETAK.....	
UVOD.....	1
1. STATISTIČKI PODATCI O SAMOUBOJSTVIMA NA PODRUČJU ŽUPE GOSPE SINJSKE I POLICIJSKE POSTAJE SINJ.....	3
1.1. Područje nadležnosti Policijske postaje Sinj i Župe Gospe Sinjske	4
1.2 Statistički podatci Župe Gospe Sinjske i Policijske postaje Sinj	4
2. PSIHOLOŠKI I SOCIOLOŠKI PRISTUP FENOMENU SAMOUBOJSTVA.....	8
2.1 Unutarnje stanje osobe	8
2.1.1 Depresija	9
2.1.2 Posttraumatski stresni poremećaj (PTSP)	10
2.1.3. Ostali značajniji poremećaji.....	13
2.2. Izvanjski čimbenici	14
2.2.1. Izvanjski čimbenici vezani uz političko stanje.....	14
2.2.2. Izvanjski čimbenici vezani za ekonomsko stanje.....	15
2.2.3. Izvanjski kulturološki čimbenici.....	18
2.2.4. Izvanjski čimbenici odvratanja.....	20
2.3. Praktični savjeti u prevenciji samoubojstva.....	22
3. SAMOUBOJSTVO IZ PERSPEKTIVE MORALNE TEOLOGIJE I ETIKE.....	25
3.1. Biblijski primjeri samoubojstva	25
3.2. Povijesni kontekst i početni razvoj crkvenog nauka o samoubojstvu.....	27
3.2.1. Suicid kao kulturološki fenomen od antike do početka suvremene kulture	27
3.2.2. Stavovi prvih kršćanskih zajednica i crkvenih otaca	30
3.3. Suvremena tumačenja crkvenog nauka o samoubojstvu.....	33
3.3.1. Važnost vrednote ljudskog života u nauku Katoličke Crkve	33

3.3.2. Aktualni nauk Crkve o samoubojstvu	34
3.3.3. Eutanazija – suvremeno „humano” samoubojstvo.....	37
ZAKLJUČAK	40
BIBLIOGRAFIJA.....	42
IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI.....	
ABSTRACT.....	

SAŽETAK

Fenomen samoubojstva moguće je pratiti, bez većih poteškoća, od početka čovječanstva, kroz čitavu povijest pa sve do današnjeg dana. No, unatoč njegovu sve boljem poznavanju i razumijevanju, on i danas ostaje misterij obavijen neprozirnim velom tajne. Stoga ne čude tolika pitanja pojedinaca i cijeloga društva o uzrocima i razlozima tog osobnog i društvenog fenomena.

Psihologija, sociologija, moralna teologija i mnoge druge znanstvene discipline, svaka na svoj način, pokušavaju razumjeti i zorno prikazati najčešće čimbenike koji utječu na fenomen samoubojstva te istovremeno predlažu vlastita rješenja za njegovu trajnu eliminaciju ili barem značajnije smanjenje. Moralna teologija svoj nauk crpi iz Svetog pisma, kršćanske tradicije i crkvenog učiteljstva. Kako bi shvatili aktualne stavove Crkve o samoubojstvu i njegovu moralnu vrednovanju, valja posegnuti za tekstovima Svetog pisma i kršćanske tradicije. Zato ovaj rad u kratkim crtama iznosi razvoj kršćanskog nauka o samoubojstvu te izravnije tumači suvremeni stav Katoličke Crkve o samoubojstvu i eutanaziji kao jednom od uznemirujućih načina tog autodestruktivnog ponašanja.

Iako nije presudna za moralno vrednovanje fenomena, statistika ipak pokazuje okvirnu sliku i trenutno stanje društva koje generira takvo ponašanje. Stoga ovaj rad, uz mnogobrojne već postojeće statistike o suicidu, donosi i izvornu statistiku s područja Cetinske krajine koristeći podatke Matice umrlih iz Župnog ureda Sinj i podatke Policijske uprave splitsko-dalmatinske. A sve s ciljem boljeg razumijevanja kompleksnih problematika vezanih uz taj fenomen.

Ključne riječi: *samoubojstvo, statistika, uzroci, psihologija, sociologija, moralna teologija, vrednota života, smrt, eutanazija.*

UVOD

Samoubojstvo, fenomen koji prati čovjeka od njegova postanka do današnjeg dana, još uvijek ostaje misterij našeg društva, stvarnost posvema neshvatljiva. Nakon što pojedinac počinu samoubojstvo mnoga pitanja prođu kroz glavu njegovih poznanika. U većini slučajeva pitanja su: zašto, kako je došlo do ovoga, kako nismo primijetili promjenu itd. Većina tih pitanja ostaje neodgovorena.

Motivacija za ovaj rad upravo je svojevrsni veo tajne koji pokriva fenomen samoubojstva. Taj veo tajne primijetio sam prilikom samoubojstva jednog svećenika koji se dogodio prije nekoliko godina. Sve je veći broj ljudi koji pate od depresivnih stanja čiji uzrok možemo pronaći u kulturi današnjeg vremena. Depresivna i slična stanja najčešći su okidači za počinjenje samoubojstva. Sva ta stanja, bilo psihološka ili sociološka, te potencijalni rezultat – samoubojstvo, pokrivena su velom koji priječi otvorenu raspravu, posebno u konzervativnijim sredinama. Takav način razmišljanja sprječava društvo da otvorenije raspravi o čimbenicima vjere i znanstvenim stajalištima koji se vežu uz fenomen samoubojstva. Ovakvi stavovi o samoubojstvu stvaraju poteškoće onima koji bi pokušali potražiti rješenje za svoje osobne probleme. U strahu od mogućih prozivanja ili odbacivanja od društva mnogi se u tajnosti bore s vlastitim psihološkim ili sociološkim stanjima. Neki ipak uspiju pronaći sretna rješenja. Dobar dio nažalost ne. Cilj rada je, uz pružanje okvirne slike fenomena samoubojstva, prikazati i pobliže istražiti moralno vrednovanje samoubojstva kao čina.

Iako statistika nije najvažniji čimbenik za moralno vrednovanje fenomena, ona nam ipak prikazuje okvirno stanje na terenu tj. u stvarnom svijetu. Prvo poglavlje rada prikazuje statistiku Župne zajednice Sinj koju smo izradili na temelju župnih matica tj. knjiga umrlih i krštenih. Uz to donosimo podatke koje smo dobili od Policijske uprave splitsko-dalmatinske. Cilj obiju statistika je prikazati učestalost samoubojstava u zaleđu Splitsko-dalmatinske županije koja slovi kao izrazito konzervativna (katolička) sredina.

Drugo poglavlje opisuje znanstveni pristup psihologije i sociologije koje od svojeg nastanka proučavaju ljudsku unutarnju i vanjsku stvarnost te korelaciju između

pojedince i društva. Opisat ćemo neke od unutarnjih i vanjskih čimbenika koji predstavljaju značajni doprinos suicidalnosti kod pojedinaca.

U posljednjem poglavlju kratko ćemo skicirati povijesni i kulturološki kontekst, a detaljnije iznijeti nauku Katoličke Crkve o samoubojstvu. Istaknut ćemo važnost života kao dara Božjeg i otkloniti česte predrasude po kojima Crkva tobože *a priori* odbacuje ljude koji su pokušali, počinili ili razmišljaju o počinjenju samoubojstva. Temelje aktualnog crkvenog nauka pronalazimo u Bibliji, kod crkvenih otaca i nedavnim dokumentima učiteljstva Crkve.

Nakana je ovog rada pozvati na prevenciju samoubojstva kako u okviru Crkve tako i u okviru društva. Nadamo se da će ovaj rad biti od koristi svima koji pišu ili razmišljaju o ovoj temi, a posebno pastoralnim radnicima.

1. STATISTIČKI PODATCI O SAMOUBOJSTVIMA NA PODRUČJU ŽUPE GOSPE SINJSKE I POLICIJSKE POSTAJE SINJ

Samoubojstvo kao fenomen star je otprilike koliko i čovječanstvo. Unatoč tomu, još uvijek nemamo jednodušno prihvaćenu definiciju. Mnogi leksikoni različito tumače pojam samoubojstva. U svojem najosnovnijem obliku samoubojstvo se definira kao: „svjesno i namjerno oduzimanje vlastitog života”¹. Zanimljivo je da, ovisno o literaturi, pojedine definicije opisuju samoubojstvo kao dobrovoljan čin učinjen pri punoj svijesti, dok ostale definicije isključuju potrebu da to bude svjestan i dobrovoljan čin. „Većina leksikona zapadnih zemalja shvaća samoubojstvo ubojstvom čovjeka izvršenim od njega samog, a neki bi autori htjeli rezervirati izraz samoubojstvo 'činu po kojem čovjek pri punoj svijesti, iako može izabrati život, izabire smrt bez etičke nužnosti'. Ovi autori polaze sa stajališta da se netko može ubiti iz neznanja, nerazboritosti, slučajno, po naredbi ili pritisku, zbog eutanazije, ludila te zbog svjesne i promišljene odluke, koja jedina zaslužuje ime samoubojstvo”². Mi ćemo za potrebe ovog rada prihvatiti definiciju samoubojstva kao oduzimanje vlastitog života bez obzira na sredstva i mentalno stanje pojedinca pri izvršenju samoubojstva.

U ovom poglavlju iznosimo statističke podatke s područja Župe Gospe Sinjske i Policijske postaje Sinj. Ti podatci prikupljeni su iz Župne matice umrlih i statističkih podataka o samoubojstvima koje smo dobili od Policijske uprave Splitsko-dalmatinske, a odnose se na razdoblje od deset godina, od 2013. do 2023. godine.³ Prikazivanje ovih podataka dokazuje da samoubojstvo nije fenomen koji se pojavljuje u dalekim zemljama, nego da okružuje sve ljude, bez diskriminacije. Niti jedna zajednica, prostor ili država nisu izliječeni od samoubojstva, iako mnogi misle kako je to nešto što se nalazi u „drugim zemljama”.

¹ Samoubojstvo, u: *Hrvatska Enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.–2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/samoubojstvo> (pristupljeno 14.3.2024.).

² Marin Srakić, Samoubojstvo Psihološko-socijalni i teološko-moralni vid, u: *Bogoslovska smotra*, 4 (1983.) 53, str. 279.

³ Treba naglasiti da pojedini podatci koji se nalaze u ovom radu do trenutka objavljivanja ovog rada nisu bili dostupni javnosti. Podatci su nam važni jer prikazuju okvirnu sliku zajednice koja se nalazi u neposrednoj blizini, a tim više što se unutar ovog prostora nalazi se i rodno mjesto autora ovog rada.

1.1. Područje nadležnosti Policijske postaje Sinj i Župe Gospe Sinjske

Područje nadležnosti Policijske postaje Sinj obuhvaća prostor grada Sinja, grada Vrlike, grada Trilja, Općine Hrvace, Općine Otok i Općine Dicmo. Iako je ovo područje veće od onog Župe Gospe Sinjske, radi se o ljudima identičnog mentaliteta i svjetonazora. Po podacima s popisa stanovništva iz 2021. godine, ove općine i gradovi naseljeni su većinski stanovništvom hrvatske nacionalnosti (preko 92% stanovništva pojedinih mjesta i gradova). Stanovništvo ovog prostora izjasnilo se kao većinski katoličko, u postotcima većim od 87%.⁴ Ovi brojevi doprinose zaključku da se radi o relativno konzervativnoj sredini u kojoj se još uvijek gaje tradicionalne vrijednosti. Upravo iz ovog razloga tema samoubojstva većinom je raspravljana u tajnosti ili posvema prešućena. Samoubojstva se većinom obilježavaju kao tragični slučajevi o kojima ne treba trošiti previše riječi.

Župa Gospe Sinjske najveća je župa Splitsko-makarske nadbiskupije koja po posljednjim statistikama župe broji 6 779 obitelji ili 20 618 vjernika. Sama Župa je izrazito aktivna što se može vidjeti po velikom broju sakramenata koji su podijeljeni tijekom 2023. godine (170 crkvenih sprovoda, 114 vjenčanja i 255 krštenih osoba).⁵ Župa teritorijalno pokriva područje grada Sinja i okolnih naselja: Glavice, Brnaze, Lučane, Čitluk i Jasensko, Karakašica te Radošić.⁶

1.2 Statistički podatci Župe Gospe Sinjske i Policijske postaje Sinj

Budući da smo imali mogućnost osobnog uvida u sadržaj matičnih knjiga glede problematike samoubojstva, donosimo nešto detaljniju analizu upisanih podataka.

U ovom radu koriste se podatci koji se nalaze u Matici umrlih, a odnose se samo na žrtve koje su počinile samoubojstvo te su crkveno sprovedene. Kao uzrok

⁴ Usp. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Popis stanovništva 2021. godine*, preuzeto sa: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (preuzeto: 19.3.2024.).

⁵ Usp. Statistika župe Gospe Sinjske za 2023. godinu, preuzeta sa službenih stranica Župe i Svetišta Gospe Sinjske, <https://www.gospa-sinjska.hr/wp/novosti/statistika-zupe-gospe-sinjske-2023/> (pristupljeno: 19.3.2024.).

⁶ Usp. Službene stranice Župe i Svetišta Gospe Sinjske, <https://www.gospa-sinjska.hr/wp/pastoralno-osoblje/> (pristupljeno: 19.3.2024.).

smrti ovih osoba u maticama je navedeno samoubojstvo/suicid. Pretpostaviti je i mogućnost da obitelj prilikom prijave sprovoda nije navela točan uzrok smrti. Takve primjere mogli smo vidjeti prilikom pregleda matica gdje se uz uzrok smrti koji je službeno prijavljen kao kronična ili neizlječiva bolest nadopisalo „samoubojstvo”. Upravo na ovakvim primjerima možemo vidjeti da samoubojstvo još uvijek nije poželjna tema unutar društva. Članovi obitelji srame se svojih bližnjih koji su počinili samoubojstvo, skrivajući to i od svećenika. Društvo skriva činjenicu da je osoba poginula od vlastite ruke kako bi se umanjila sablazan unutar naroda.

Na području Župe Sinj, u razdoblju od 2013. do 2023. godine crkveno je sprovedeno ukupno 1 949 osoba od čega ih 18 kao uzrok smrti ima upisano samoubojstvo ili suicid. Od 18 navedenih, jedna je osoba imala prebivalište izvan područja Cetinske krajine, ali je obiteljskim korijenjem vezana za Župu Gospe Sinjske gdje je bio i sprovod. Najviše osoba koje su počinile samoubojstvo sprovedeno je 2013. i 2021. godine kad su upisana 3 slučaja samoubojstva, a najmanje ih je sprovedeno 2016. godine kad nije bilo crkvenih sprovoda za osobe koje su počinile samoubojstvo. Podatci koje smo primili od Policijske uprave splitsko-dalmatinske za 2016. godinu bilježe 3 samoubojstva, ali ono što možemo pretpostaviti su tri varijable: osobe nisu s područja Župe Gospe Sinjske, osobe nisu pripadnici Katoličke Crkve ili je netočno prijavljen uzrok smrti prilikom prijave sprovoda.

Od ukupnog broja gore navedenih samoubojstava, samo je jedna osoba zatražila sakramente umirućih (sakramenti bolesničkog pomazanja i ispovijedi), ali ne u potpunosti – osoba je primila sakrament ispovijedi. Ostalim osobama u Matici umrlih nema upisanih podataka da su primili sakramente umirućih, što također može biti indikator povezanosti pojedinaca s Katoličkom Crkvom i prakticiranja vlastite vjere.

Većinu crkveno sprovedenih osoba čine muškarci (13 od 18 osoba – 72,2%), dok žene čine manjinu (5 od 18 osoba – 27,8%). Statistički gledano, najviše samoubojstava počinili su osobe koje su rodnom ili prebivalištem iz naselja Glavice (9 od 18 osoba – 50%). Prosjek starosti svih osoba koje su počinile samoubojstvo na području Župe Gospe Sinjske je 55 godina.⁷

⁷ Svi navedeni podatci preuzeti su iz Matice umrlih Župe Gospe Sinjske (2011. – ...), podatci su preuzeti dana 11. siječnja 2024. godine, usmenom dozvolom župnika o. fra Antonia Mravka. Budući da smo imali mogućnost osobnog pregleda, možemo donijeti detaljniju analizu podataka koju smo izložili u ovom dijelu rada.

Za Župu Gospe Sinjske prosjek samoubojstava među vjernicima u proteklih deset godina iznosi manje od 1% (0,92%) u ukupnom broju umrlih. Svejedno, treba imati na umu da fenomen samoubojstva postoji i kao takav nije zanemariv bez obzira na statistiku i sredinu. Hrvatska stopa samoubojstava za 2021. godinu iznosila je 15,1/100 000 stanovnika, a iste godine u Župi Sinj sprovedene su tri osobe⁸ koje su počinile suicid, što je ispod prosjeka Republike Hrvatske za tu godinu.⁹

Iz sakramentalnog života ovih pojedinaca, ako je suditi po podacima iz Matice umrlih, možemo zaključiti da većina od ovih 0,92% nije gajila vjerski život Crkve. Ističemo još jednom da je samo jedna osoba od ukupnog broja samoubojstava zatražila sakramente. Pregledavajući povijesne podatke možemo vidjeti da su Glavice bile prepoznate po velikom broju osoba koje su sudjelovale u Partizanskom (Komunističkom) pokretu¹⁰ koji nije tolerirao vjerska uvjerenja. Možda je upravo to razlog da polovica samoubojstava vjernika, po crkvenim knjigama, ima poveznicu s mjestom Glavice. Iz ovih podataka zaključujemo da je komunistička ideologija imala utjecaja na vrednovanje ljudskog života.

U razdoblju od deset godina (2013. – 2023.), na području Policijske postaje Sinj počinjeno je 50 samoubojstava. Poredano po godinama, najviše samoubojstava izvršeno je 2013. godine – 9 samoubojstava, a najmanje 2015. godine – 2 samoubojstva.¹¹ Nažalost, dobili smo samo broj samoubojstava po godinama koje prikazujemo u donjoj tablici.

2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
9	5	2	3	3	4	3	6	7	3	5

Tablica 1. Samoubojstva na području PP Sinj u razdoblju od 2013. do 2023. godine.

⁸ Imajmo na umu da Župa Sinj u ovo vrijeme broji oko 21 000 vjernika, čime dobivamo manji postotak samoubojstava uspoređujući ga s prosjekom unutar Republike Hrvatske.

⁹ Usp. <https://www.hzjz.hr/sluzba-epidemiologija-prevencija-nezaraznih-bolesti/izvršena-samoubojstva-u-hrvatskoj-2022/> (pristupljeno: 3.4.2024.).

¹⁰ Usp. Bernard Stulli, *Iz prošlosti Dalmacije*, Književni krug, Split, 1992., str. 122.

¹¹ Podatci dobiveni putem službene elektronske pošte od strane Policijske uprave splitsko-dalmatinske. Primitveni na elektronsku adresu autora diplomskog rada 13. veljače 2024. godine. Zahvalni smo djelatnicima PU splitsko-dalmatinske na ustupljenim podacima.

Ono što možemo opaziti je brojčana razlika u statističkim podacima između područja Župe Gospe Sinjske i područja PP Sinj, a razlog je veće područje nadležnosti PP Sinj naspram Župe Gospe Sinjske. Župa popisuje samo vjernike – katolike, dok civilna vlast u statistiku upisuje sva samoubojstva koja su se dogodila na teritoriju njezine jurisdikcije.

Ipak iz svih navedenih statističkih podataka možemo donijeti nekoliko zaključaka. Stopa počinjenja samoubojstava na području Cetinske krajine još se uvijek nalazi unutar i ispod državnog prosjeka. Broj samoubojstava po godinama većinom je ispod 5 slučajeva.¹² Vjera i nauk Katoličke Crkve u ovim krajevima još uvijek su veliki faktor odvratanja od samoubojstva, a primjere vidimo u samim crkvenim knjigama. Društvena percepcija Dalmatinske zagore, posebno Cetinskog kraja o fenomenu samoubojstva izrazito je negativna. Samoubojstvo se doživljava kao nešto strano, nešto što se događa u dalekim zemljama i nešto o čemu ne treba javno govoriti. Ovi preliminarni podatci nukaju nas da se upitamo o najvažnijim psihološkim i sociološkim uzrocima samoubojstva općenito.

¹² Napominjemo kako Cetinska krajina, prema popisu stanovništva iz 2021. godine, broji 48 005 stanovnika. Usp. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, *Popis stanovništva 2021. godine*, preuzeto sa: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (preuzeto: 19.3.2024.).

2. PSIHOLOŠKI I SOCIOLOŠKI PRISTUP FENOMENU SAMOUBOJSTVA

Osoba koja želi izvršiti samoubojstvo duboko promišlja o svom činu. Prilikom promišljanja o samoubojstvu kao rješenju svojih životnih problema pojedinci razmatraju mnoge čimbenike. Ti čimbenici dijele se na unutarnje (duševne) i izvanjske (sociološke). Pojedinaac koji razmišlja o samoubojstvu u svojoj glavi analizira vlastite životne okolnosti tražeći, ali ne videći, nikakvo drugo rješenje svojih životnih problema osim samoubojstva. Ovo poglavlje opisuje neke od čimbenika koji doprinose povećanju ili smanjenju suicidalnosti kod pojedinca.

„Izvršenje samoubojstva posljedica je zajedničkog djelovanja suicidogene dispozicije (prirođeni ili stečeni manjak nagona za samoodržanjem) i suicidogenog motiva (problem koji samoubojica shvaća kao razlog za oduzimanje života, jer ga nije u mogućnosti riješiti, a koji u mnogim slučajevima okolini ostaje nepoznat).”¹³

2.1 Unutarnje stanje osobe

Promatrati fenomen samoubojstva iz perspektive psihologije i sociologije znači promatrati čimbenike koji okružuju pojedinca koji namjerava ili je izvršio čin samoubojstva. Čimbenici od kojih psihologija kao znanost kreće su socijalno stanje pojedinca i njegova ličnost. Prvotna istraživanja za svoje primarno usmjerenje imala su unutarnje stanje pojedinca, dok suvremena psihologija naglasak stavlja na vanjske faktore koji okružuju samog čovjeka.

Ovaj podnaslov opisuje pojedine unutarnje čimbenike koji čovjeka potiču na suicidalnost. Treba naglasiti kako nisu sva unutarnja stanja izazvana mentalnom bolešću, ali ona svakako mogu pridonijeti čovjekovom unutarnjem argumentiranju da prekine životnu vrpcu. Predstaviti ćemo nekoliko mentalnih stanja koji doprinose ili su sama razlog povećane razine suicidalnosti kod mnogih osoba. Prije početka ovog poglavlja,

¹³ Samoubojstvo, u: *Hrvatska Enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/samoubojstvo> (pristupljeno: 14.3.2024.).

treba naglasiti da osobe koje se susreću s psihološkim poteškoćama nisu predestinirane da počine samoubojstvo ili da će osoba koja pati od određenog poremećaja imati suicidalne težnje. Sigurno je da unutarnje stanje osobe, povezano s pojedinim izvanjskim čimbenicima, uvelike povećava tendenciju suicidalnosti kod osoba koje imaju neki od mentalnih poremećaja.

2.1.1 Depresija

Depresija se definira kao „stanje koje se očituje u gubitku volje i zanimanja za rad, u kojemu prevladavaju mučni osjećaji, tjeskoba i potištenost”¹⁴. To je suvremeni psihijatrijski poremećaj koji se pronalazi kod 3,8% osoba u svijetu, a od toga gotovo 5% su odrasli ljudi što ukupno čini gotovo 280 milijuna ljudi koji trenutno boluju od depresije. Ovaj poremećaj je gotovo 50% učestaliji kod žena.¹⁵ Neki od simptoma koji definiraju bolovanje od depresije jesu: manjak energije, promjene apetita, nesanica ili prevelika potreba za snom, povećana tjeskoba ili zabrinutost, smanjena koncentracija, neodlučnost, nemir, osjećaj bezvrijednosti, krivnje ili beznađa, misli o samoozljeđivanju ili suicidu.¹⁶

Većina suicidalnih misli kod osoba koje pate od depresije pojavljuju se u teškim životnim trenucima kao što su gubitak voljenih, gubitak posla, nemogućnost ostvarivanja nekog važnog životnog cilja i slično. Depresija u ovakvim situacijama djeluje na način da utječe na čovjekovu kognitivnu vještinu fokusirajući ga na bezizlaznost situacije u kojoj se trenutno nalazi. Ulazeći u takozvanu Beckovu kognitivnu trijadu¹⁷ čovjek se fokusira na svoje nedostatke, greške i ostale negativne trenutke u životu počevši od djetinjstva pa sve do trenutne dobi. Takva razmišljanja doprinose percepciji o vlastitoj manjoj vrijednosti i dovode u pitanje svrhu vlastitog

¹⁴ Depresija, u: *Školski rječnik Hrvatskog jezika, mrežno izdanje*, Školska knjiga, <https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=depresija> (pristupljeno: 2.10.2023.).

¹⁵ Usp. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/depression> (pristupljeno: 2.10.2023.).

¹⁶ Usp. <https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/depresija/> (pristupljeno: 11.11.2023.).

¹⁷ Beckova kognitivna trijada predstavlja teoriju o načinu razmišljanja ljudi koji se nalaze u depresivnom stanju. U tom stanju ljudi imaju trostruku negativno mišljenje: o sebi, svijetu koji ih okružuje i budućnosti koja dolazi. Ova teorija o načinu razmišljanja koristi se u sklopu kognitivne bihevioralne terapije za liječenje depresije. Usp. <https://www.sciencedirect.com/topics/psychology/cognitive-triad> (pristupljeno: 2.4.2024.).

postojanja u svijetu. Osoba u ovakvom stanju uma traži izlaz od psihološke boli, a jedino rješenje koje pronalazi je samoubojstvo.¹⁸

Učestalost samoubojstava koji su uzrokovani ili potpomognuti depresivnim stanjem žrtve najbolje opisuje izjava Bijele kuće iz 1999. godine kada je od 30 000 žrtava, koliko ih je tada bilo u Sjedinjenim Američkim Državama, gotovo dvije trećine bolovalo od nekog oblika depresije.¹⁹ Gotovo 60% od ukupnog broja žrtava samoubojstva su mladi ljudi koji su uz psihološki poremećaj, koji je u većini slučajeva lječiv, koristili nelegalne supstance (opijate).²⁰

2.1.2 Posttraumatski stresni poremećaj (PTSP)

Posttraumatski stresni poremećaj, kolokvijalno poznat po svojoj kratlici PTSP, prvi je put definiran 1980. godine u trećem izdanju Dijagnostičkog i statističkog priručnika za duševne bolesnike u nakladi Američkog psihijatrijskog udruženja (skraćeno: DSMR – III), a detaljnije opisan 1987. godine u reviziji nazvanoj DSMR – III – R. Ova klasifikacija javlja se kao odgovor na sve učestalije poremećaje koji se uočavaju kod veterana vojske SAD-a, posebno na veteranima iz Vijetnamskog rata. Prije službene klasifikacije veterani koji su bolovali od PTSP-a bili bi dijagnosticirani raznim terminima kao što su „traumatska neuroza” ili „velika stresna reakcija”.²¹ „Prema ICD – 10 posttraumatski stresni poremećaj je zakašnjeli ili produženi odgovor čovjeka na događaj ili situaciju, kratkog ili dugog djelovanja, izuzetno prijeteće ili katastrofalne prirode.”²²

Dijagnostički kriteriji (simptomi) za osobe oboljele od PTSP-a prema DSM – III R označeni su u nekoliko točaka. Prva točka je izloženost stresnim događajima koji su izvan područja uobičajenog ljudskog iskustva. Doživljeni događaj osoba ponovno proživljava kao višekratna mučna sjećanja i/ili kao snove stresnog događaja koji se višekratno ponavljaju. Osobama se može stvoriti osjećaj da se traumatični događaj

¹⁸ Usp. Connor Whiteley, *Suicide psychology. A social psychology, cognitive psychology and neuropsychology guide to suicide*, CGD Publishing, 2023., str. 24.–25.

¹⁹ Usp. <https://www.dbsalliance.org/crisis/suicide-prevention-information/suicide-statistics/> (pristupljeno: 2.10.2023.).

²⁰ Usp. Connor Whiteley, *Suicide psychology. A social psychology, cognitive psychology and neuropsychology guide to suicide*, str. 26.

²¹ Usp. Nikola Mandić, Posttraumatski stresni poremećaj, u: *Medicinski vjesnik*, 25 (1993.) 1-2, str. 43.

²² *Isto*, str. 44.

iznenada ponavlja te shodno s time slijedi i promjena ponašanja, a sve je popraćeno intenzivnom psihološkom patnjom.

Osobe oboljele od PTSP-a uporno izbjegavaju poticaje vezane za traumu čime ulaze u seriju izbjegavanja: misli ili osjećaji vezani za traumu, aktivnosti koje bi ih podsjetile na traumatičan događaj, nesposobnost prisjećanja nekog važnog aspekta traume (psihogena amnezija) itd. Oboljelima se može javiti osjećaj odvojenosti od drugih te osjećaj uskraćene budućnosti (osoba se ne nada karijeri, braku, djeci ili dugom životu), ali isto tako može patiti od ograničenja spektra afekata (npr. osoba nije sposobna imati osjećaj ljubavi). Neki od simptoma koji se mogu uočiti su otežano spavanje ili nemogućnost održavanja sna, nagli izljevi bijesa i iritabilnost, otežana koncentracija i reakcija straha na događaj koji pojedinca podsjeća na traumatski trenutak.²³

Simptomi moraju trajati najmanje mjesec dana, a manifestiraju se najranije 6 mjeseci od traumatičnog trenutka. Upravo uzevši u obzir ove podatke mnogi psihijatri i psiholozi nastoje precizirati vrijeme i opis traumatičnog događaja koji je izazvao reakcije i oboljenje.

Čimbenici PTSP-a mogu biti: stresni događaj koji je pokretač sindroma (stresor), ličnost (psihološko stanje osobe koja je doživjela stresor) i organski čimbenici (neurobiološke promjene u mozgu).

Stresor kao „traumatski događaj proizvodi PTSP snagom i trajanjem”²⁴ te ovisno o trajanju i intenzitetu uzrok je različitih oblika PTSP-a. Maleni ili prosječni stresori kao što su npr. odlazak vojnika iz bitke u bitku većinom izazivaju kronični oblik PTSP-a, dok stresori kao što je proživljen logor smrti izazivaju kronični i katastrofični oblik PTSP-a. Drugi su stresori po prirodi iznenadni, pojedinačni i kratki (npr. prirodna katastrofa). Takvi stresori mogu prouzročiti intenzivan i zastrašujuć učinak. U slučajevima grupne katastrofe može doći do osjećaja odgovornosti ili krivnje za smrt drugih osoba, a kad stresor u sebi sadrži nehumanost i okrutnost (npr. logori smrti) traumatsko iskustvo je intenzivnije i bolnije.²⁵

Pojam „ličnost” označuje psihičke i fizičke karakteristike koje osoba posjeduje, a to su: starost, ranije iskustvo i psihički poremećaji, moguća genetska

²³ Usp. *Isto*.

²⁴ *Isto*, str. 45.

²⁵ Usp. *Isto*.

predispozicija itd. Upravo ove karakteristike povezane sa stresorom stvaraju psihički poremećaj.

Organskim čimbenicima nazivaju se posljedice koje se pojavljuju neposredno nakon traume, a nastaju „enormnim pražnjenjem autonomnog živčanog sustava, koje se javlja kao odgovor na strah, prijetnju ozljede i nestanak.”²⁶

Učestalost suicidalnosti među osobama s dijagnosticiranim PTSP-om najbolje se vidi iz istraživanja koja su provedena nad veteranima, budući da su oni najveća skupina ljudi oboljelih od ovog poremećaja. Na području SAD-a provedeno je nekoliko istraživanja čiji je cilj utvrđivanje korelacije između suicida među veteranima Američke vojske koji su se vratili iz Afganistana i Iraka te oboljenja od PTSP-a. Prvo istraživanje provedeno je 2010. godine na uzorku od 466 vojnih veterana. Rezultat istraživanja je da gotovo 13% ispitanika ima povišen rizik od samoubojstva. Zanimljivo je da osobe s dijagnosticiranim PTSP-om brak vide kao negativan čimbenik za izbjegavanje samoubojstva, odnosno život u braku ih ne odvraća od suicidalnih misli i čina, dok kod ostalih osoba služi kao faktor odvratanja. U istraživanju provedenom na 407 veterana kojima je dijagnosticiran PTSP ustanovljeno je da isti imaju četiri puta veću tendenciju suicidalnih misli za razliku od ostatka ispitanika koji nemaju dijagnosticiran PTSP.²⁷ Ostala su istraživanja imala slične podatke koji pokazuju povećani rizik od suicidalnosti onih veterana kojima je dijagnosticiran ili imaju simptome PTSP-a.²⁸ Istraživanje objavljeno 2004. godine za cilj je imalo utvrditi stopu suicidalnosti vojnih djelatnih osoba koje su napustile aktivnu službu. Razdoblje istraživanja je 25 godina, a rezultat istraživanja je činjenica da od 1971. (godine u kojoj su otpušteni) do 1987. godine suicidalnost postupno rasla te dostigla vrhunac koji se kretao od sedam do osam posto ukupnog broja osoba koje su napustile aktivnu službu. Taj postotak se zadržao sve do kraja istraživanja koje je završilo 1996. godine.²⁹

Uzimajući u obzir hrvatsku situaciju i samoubojstva branitelja iznosimo sljedeće podatke: u razdoblju od 1991. godine do konca 2014. godine 2 734 hrvatska

²⁶ *Isto.*

²⁷ Usp. Pompili M, Sher L, Serafini G, Forte A, Innamorati M, Dominici G, Lester D, Amore M, Girardi P, Posttraumatic stress disorder and suicide risk among veterans: a literature review, u: *J Nerv Ment Dis.*, 201 (2013.) 9, str. 808., doi: 10.1097/NMD.0b013e3182a21458.

²⁸ Usp. *Isto.*

²⁹ Usp. *Isto*, str. 809.

branitelja počinila su samoubojstvo. Vrhunac broja samoubojstava bio je 2012. godine kad su samoubojstvo počinila 152 hrvatska branitelja. Prosječna dob muškaraca iznosi 43 godine, a žena 48 godina. U 40% slučajeva branitelji koji su počinili samoubojstvo imali su dijagnosticiran PTSP. Od tih 40%, njih 30% nije imalo drugu dijagnozu. U 4% slučajeva imali su PTSP i drugu dijagnozu, a 6% ih je imalo dijagnosticiran PTSP i zabilježeno ranjavanje u Domovinskom ratu.³⁰

2.1.3. Ostali značajniji poremećaji

Osim gore navedenih, postoji još niz drugih kliničkih poremećaja koji se dovode u svezu s povećanjem tendencije suicidalnosti. Jedan od poremećaja koji se manje spominje, ali svakako ima velik doprinos u poticaju suicidalnosti jest granični poremećaj ličnosti. Razvoj i nastanak ovog poremećaja još uvijek je nepoznat, ali krajem 17. stoljeća nalazimo zapise engleskog liječnika Thomasa Sydenhama o pacijentima s iznenadnim promjenama raspoloženja koje se očituje u iznenadnim napadima nagle i velike boli, straha i bijesa. Muškarce iz istraživanja dr. Sydenham nazvao je hipohondrima, a žene histericima. Ovaj poremećaj postaje službena dijagnoza krajem 20. stoljeća.³¹ „Granični poremećaj ličnosti karakteriziran je nestabilnošću u interpersonalnim odnosima, slici samog sebe i emocijama te izrazitom impulzivnošću i početkom u ranoj odrasloj dobi.”³² Iz straha da će biti napušteni i zbog poteškoća u održavanju odnosa s ljudima koji ih okružuju, gotovo 70% osoba s ovom dijagnozom pokušalo je izvršiti samoubojstvo, a 10% ih je u tome uspjelo.³³ Pojedinci s ovom dijagnozom koristit će suicid kao polugu moći preko koje će ucjenom nastojati zadržati kontakte s obitelji, prijateljima ili bračnim partnerima. Ako se osjećaju ugroženo, ove će osobe javno spominjati mogućnost izvršenja samoubojstva, ali za razliku od ljudi koji traže pažnju, osobe koje boluju od ovog poremećaja imaju vrlo

³⁰ Usp. Zoran Komar, Elvira Koić, *Samoubojstva hrvatskih branitelja u Zagrebu i Hrvatskoj*, Grad Zagreb. Gradski ured za branitelje, Zagreb, 2015., str. 18;26;32. Treba također voditi računa o činjenici da su hrvatski branitelji ipak branitelji, dok je situacija američkih vojnika kudikamo drugačija.

³¹ Usp. <https://www.poliklinika-djeca.hr/za-roditelje/izazoviroditeljstva/granicni-poremecaj-licnosti/> (pristupljeno: 28.11.2023.).

³² <https://www.poliklinika-djeca.hr/za-roditelje/izazoviroditeljstva/granicni-poremecaj-licnosti/> (pristupljeno: 28. 11. 2023.).

³³ Usp. Connor Whiteley, *Suicide psychology. A social psychology, cognitive psychology and neuropsychology guide to suicide*, str. 93.

veliku vjerojatnost izvršenja suicida. Suživot s ovakvim osobama može biti jako težak i frustrirajuć, posebno ako se prijetnje učestalo ponavljaju. Stoga stručnjaci preporučuju da se što prije potraži profesionalna pomoć.

Jedan od poznatijih poremećaja svakako je ADHD ili na hrvatskom poremećaj pozornosti s hiperaktivnošću. „Iako ovaj poremećaj nema veliki utjecaj na suicidalnost, osobe s ADHD-om imaju otprilike od četiri do šest puta veću mogućnost da počine suicid. Ovaj podatak se osobito odnosi na ženski spol gdje su brojevi značajno veći.”³⁴

Naveli smo samo neka značajnija unutarnja stanja koje pospješuju pojavljivanje suicidalnosti. Kako ne bismo previše širili sam rad, zadržat ćemo se na ovim najdominantnijim duševnim stanjima.

2.2. Izvanjski čimbenici

U ovom podnaslovu pobliže ćemo opisati neke od izvanjskih čimbenika koji, s odgovarajućim unutarnjim čimbenicima, mogu biti poticaj povećanju tendencije suicidalnosti kod pojedinih osoba. Izvanjski čimbenici zapravo su sociološki elementi koji utječu na život žrtve, a mogu se podijeliti u dvije skupine: čimbenici kojima je uzrok sama žrtva (npr. kockarska dugovanja) te čimbenici čiji krajnji element nije direktno uzrokovan žrtvom (npr. prirodna smrt ili oboljenje voljene osobe).

2.2.1. Izvanjski čimbenici vezani uz političko stanje

Među najmanje zapaženim izvanjskim čimbenicima svakako su oni uzrokovani lošim ili nedovoljno dobrim političkim odlukama i zakonima. Zakonske regulative fundamentalno određuju granice unutar kojih se izvanjski čimbenici mogu promatrati na teritoriju pojedine države.

Povećanje ili smanjenje budžeta socijalnim programima unutar neke države može imati veliki utjecaj na stopu samoubojstava. Nekoliko socioloških istraživanja provedenih u SAD-u u periodu od 1990. do 2000. godine pokazuje da se povećanjem

³⁴ *Isto*, str. 96., (vlastiti prijevod).

budžeta programima za prevenciju suicida i državnom zdravstvenom sustavu u iznosu od četrdeset pet američkih dolara po građaninu, smanjuje broj suicida za približno tri tisuće na godišnjoj razini. Ovaj broj iznosi deset posto ukupnog broja suicida u SAD-u.³⁵

Europske zemlje, za razliku od SAD-a, imaju veća izdvajanja za socijalne i zdravstvene projekte unutar svojih država. Ovdje se posebno ističe takozvani sustav solidarnog zdravstva gdje svi građani jedne države uplaćuju u zajednički zdravstveni fond kojim upravlja država, a zauzvrat država svim građanima jamči barem osnovnu zdravstvenu skrb. Upravo ovakvi modeli unutar europskih zemalja dovode do boljih životnih uvjeta što rezultira manjim stopama samoubojstava. Većina europskih zemalja u posljednjih deset godina bilježi pad samoubojstava dok se u SAD-u bilježi porast od 25%.³⁶ Zabilježeno je da stope samoubojstava imaju tendenciju pada u vremenima kad su na vlasti ljevičarski orijentirane vlade. Ovom doprinose činjenice da lijevo orijentirane vlade u svojim političkim programima među prioritete stavljaju promoviranje i povećanje prava nižih socioekonomskih klasa.

2.2.2. *Izvanjski čimbenici vezani za ekonomsko stanje*

Jedan od bitnijih izvanjskih čimbenika svakako je ekonomsko stanje pojedinca. Pobornici klasične ekonomske teorije suicida kažu da je razlog ekonomskog suicida upravo u tome da čovjek „odvažne” svoju odluku po principu troška i dobiti, npr. je li mi isplativo živjeti u uvjetima siromaštva i bijede?

Ono što možemo sa sigurnošću znati jest da velika većina provedenih socioloških istraživanja zaista pokazuje razlike u stopama suicida u usporedbi s globalnom ekonomskom slikom. Događaji i stanja poput velike ekonomske krize, teškog pronalaska zaposlenja, malenih plaća i dugovanja imaju negativan utjecaj na čovjeka povećavajući stopu suicida. S druge strane, ekonomski prosperitet države, društva i pojedinca imaju pozitivan utjecaj na čovjeka te smanjenje stope suicida. Iz

³⁵ Usp. Steven Stack, Contributing factors to suicide: Political, social, cultural and economic, u: *Preventive Medicine*, 152 (2021.) 1, str. 2., doi: <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2021.106498>., epub izdanje.

³⁶ Usp. *Isto*, str. 2.

svoga navedenog možemo zaključiti da suicid ne mora nužno biti iracionalan čin pojedinca.³⁷

Visinu minimalne plaće možemo svrstati u politički izazvane vanjske čimbenike, ali i u ekonomske. Iako je politički teško ostvarivo u vremenu kada je inflacija niska, ipak povećanje minimalne plaće u stopi većoj od stope inflacije ima tendenciju smanjivanja broja suicida. Istraživanje provedeno u pedeset država u razdoblju od deset godina (2006. – 2016.), a promatrano samo u trenutcima povećanja minimalne plaće, rezultiralo je tim da svaki američki dolar povećanja plaće, gledano prema stopi inflacije, rezultira padom stope suicida od 1,9% na godišnjoj razini. Ovaj postotak pretvoren u brojeve iznosi osam tisuća suicida u razdoblju trajanja ovog istraživanja. Drugo istraživanje, provedeno u razdoblju od 1990. do 2015. godine pokazuje da povećanje minimalne plaće usporedno s inflacijom smanjuje broj samoubojstava za 5,9%. Ovo smanjenje vrijedi za dobne skupine između 18. i 64. godine života koje posjeduju srednju/osnovnu stručnu spremu ili pak nikakvu.³⁸

Nezaposlenost također spada među čimbenike koji povećavaju rizik od samoubojstva. Financijski problemi i manjak smisla života s kojima se nezaposlene osobe susreću potiču razmišljanje o samoubojstvu kao izlaznom rješenju. Trogodišnje istraživanje provedeno unutar teritorija SAD-a rezultiralo je podacima u kojima stoji da su nezaposleni muškarci, uspoređujući ih sa zaposlenim muškarcima iste dobne skupine, 2,3 puta skloniji samoubojstvu. U nastavku istraživanja, unutar vremenskog perioda od pet i devet godina, razlika u sklonosti samoubojstva postala je minimalna, gotovo nevažna. Nezaposlene osobe ženskog spola, uvažavajući iste parametre i uspoređujući ih sa zaposlenim ženama, unutar prve dvije godine istraživanja pokazale su povećanje sklonosti samoubojstvu za 25,19 puta. Unutar vremenskog perioda od pet godina razlika iznosi 3,85 puta te nakon 9 godina iznosi 3,06 puta.³⁹ Prikazujući ove brojeve možemo zaključiti da je nezaposlenost svakako jedan od značajnijih vanjskih čimbenika koji utječu na suicidalnost pojedinca. Ipak, unatoč ovim i mnogim drugim istraživanjima ne možemo stopostotno povezati varijable nezaposlenosti sa stopama suicidalnosti. Primjerice, u vremenu velike recesijske nezaposlenosti, nezaposlenost se manje povezuje kao primarni čimbenik suicida. Zbog međusobne

³⁷ Usp. *Isto*, str. 8.

³⁸ Usp. *Isto*, str. 2.

³⁹ Usp. *Isto*, str. 8.

usporedbe pojedinaca sa općim stanjem u društvu može se dogoditi nepodudaranje stope samoubojstava sa stopama nezaposlenosti. U vremenu recesijske krize događa se efekt poistovjećivanja pojedinca s društvenim stanjem čime se smanjuje ukupna vrijednost stope suicida vezane za nezaposlenost.⁴⁰ Tijekom velike ekonomske krize 2008. i 2009. godine došlo je do velike stope nezaposlenosti kao i velikih financijskih rezova unutar državnih institucija te socijalnih programa. U ovom razdoblju zabilježen je porast od 3,3% u suicidu muških osoba, dok za žensku populaciju nije zabilježena značajnija promjena. Ovo povećanje zabilježeno je u četrdeset jednoj od pedeset tri države u kojima je provedeno istraživanje.⁴¹

Niski prihodi i zaduživanje isto tako predstavljaju poprilično velik vanjski ekonomski čimbenik. Postoje dvije okvirne kategorije zaduživanja, prva kategorija je zaduživanje bez pokrića (kredit za studij, računi za režije itd.). Druga kategorija je zaduživanje s pokrićem, a to su hipoteke na nekretnine ili pokretnine koje se oduzimaju ukoliko stranka ne ispuni uvijete kreditiranja tj. ne plaća rate kredita. Prilikom istraživanja korelacije suicidalnosti s dugovanjima znanstvenici su zaključili da osobe s velikim dugovanjima imaju u prosjeku 7,9 puta veću vjerojatnost za počinjenjem samoubojstva usporedno s ostalim ispitanicima unutar skupine. 31% osoba koje su počinile samoubojstvo iz ovog istraživanja imao je velika dugovanja.⁴² Osobe s niskim prihodima žive u teškim uvjetima te jedva uspijevaju, ili ne uspijevaju, ispoštovati minimum životnih potreba poput prehrane i režija. Vrlo često ljudi koji imaju niska primanja nisu u mogućnosti priuštiti si balansiranu prehranu, život u pristojnim kućama i susjedstvima, školovanje, kao ni zdravstvenu njegu. Iz svega nabrojenog ne čudi da osobe s niskim prihodima imaju 1,61 veću vjerojatnost suicida, uspoređujući ih s osobama sa srednjim i visokim prihodima.⁴³ S druge strane, istraživanje provedeno u Engleskoj zaključeno je tezom da niska primanja nisu čimbenik koji direktno utječe na povećanje suicidalnosti, ali može biti jedan od indirektnih faktora koji utječu na

⁴⁰ Usp. Kees van Heeringen, Wouter Vanderplasschen, *Unemployment and Suicidal Behaviour in perspective*, str. 3.–4., mrežno izdanje, https://www.researchgate.net/profile/Wouter-Vanderplasschen/publication/312722979_Youth_Unemployment_and_Social_Exclusion_in_Belgium/links/58c30cc545851538eb809c47/Youth-Unemployment-and-Social-Exclusion-in-Belgium.pdf (preuzeto: 6.2.2024.).

⁴¹ Usp. Steven Stack, *Contributing factors to suicide: Political, social, cultural and economic*, str. 9.

⁴² *Isto*, str. 9., (vlastiti prijevod).

⁴³ Usp. *Isto*.

status pojedinca u društvu te može kao takav povećati ili smanjiti vjerojatnost suicida.⁴⁴

2.2.3. Izvanjski kulturološki čimbenici

Kultura se definira kao „ukupnost materijalnih i duhovnih dobara, etičkih i društvenih vrijednosti, što ih je stvorilo čovječanstvo”⁴⁵. Kulturalni čimbenici utječu na međusobne odnose pojedinaca i društva. Budući da kulturu stvara čovjek, ona je različita s obzirom na to kojem teritorijalnom području pripada pojedinac. U novije vrijeme utjecajem globalizacije kultura dobiva jednoličnost. Iz ovog razloga možemo promatrati istraživanja provedena na teritoriju SAD-a ili drugih zemalja Europe te imati relativno točnu presliku na teritorij Republike Hrvatske. Treba naglasiti da u svijetu postoje pojedine kulture koje na čin samoubojstva gledaju pozitivnije od drugih. Primjer ovakve kulture bio bi Japan gdje i danas imamo običaj ceremonijalnog samoubojstva (japanski običaj kojeg nazivaju *Sepuku* ili zapadnjački *Harakiri*). Stopa samoubojstva je osjetno veća u kulturama koje nemaju izrazito negativan stav prema činu samoubojstva.

Zaslugu za formiranje suvremene kulture svakako imaju predstavnici medija i developeri suvremenih tehnologija. Sociološka istraživanja pokazuju kako medijsko izvještavanje o samoubojstvima u velikoj većini ima negativan utjecaj na stopu rasta samoubojstava. Naime, u većini slučajeva mediji ovakvim člancima zapravo reklamiraju samoubojstvo kao jedno od rješenja za ljude u teškim situacijama. Mnogo ranjivih ljudi se poistovjeti sa slikom onog koji je počinio samoubojstvo te ga stavljaju sebi kao uzor. Pojedinci idu tako daleko da repliciraju i sam način usmrćivanja samog sebe. Veliki postotak (77,2%) ljudi koji su pokušali izvršiti samoubojstvo izjavio je da su metodu samoubojstva vidjeli u medijima, uključujući filmove i tv serije.⁴⁶ Ovo

⁴⁴ Usp. Wetherall K, Daly M, Robb KA, Wood AM, O'Connor RC., Explaining the income and suicidality relationship: income rank is more strongly associated with suicidal thoughts and attempts than income, u: *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol.*, 50 (2015.) 6, str. 8., doi: 10.1007/s00127-015-1050-1.

⁴⁵ Kultura, u: *Hrvatska Enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024., https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eldjWBE%3D (pristupljeno: 7.2.2024.).

⁴⁶ Usp. Steven Stack, Contributing factors to suicide: Political, social, cultural and economic, str. 5.

stanje naziva se „Wertherov efekt”⁴⁷, a prvi dokaz ovog fenomena objavljen je 1970. godine kada je uočeno povećanje suicida u 26 od 33 mjeseci u kojima su na naslovnica novina dominirali članci o suicidu. Ovo istraživanje provedeno je u razdoblju od dvadeset godina.⁴⁸

Postoji razlika između stvarnosti i fikcije. Samoubojstva koja su počinile stvarne osobe imaju 4,03 puta veću tendenciju da postanu uzori uspoređujući ih s fikcijski prikazanim samoubojstvima. Ipak, ne treba zanemariti brojeve koji se odnose na fikcijske uzore. Dokaze za ovu tvrdnju možemo vidjeti u 2017. godini kad je popularna streaming platforma Netflix objavila serijal nazvan „13 Reasons Why”. Ovaj serijal pratio je sedamnaestogodišnju djevojku koja je, pritisnuta životnim poteškoćama, počinila samoubojstvo. U periodu od tri mjeseca nakon premijere serijala zabilježen je rast samoubojstava od 21,7%, a žrtve su mahom odgovarale socijalnom i dobnom statusu djevojčice iz gore navedenog serijala. U istom razdoblju zabilježen je rast u samoubojstvima tinejdžera muškog spola, ali on iznosi puno manji postotak od 12,4%. Samoubojstva slavnih osoba također imaju poprilično velik broj oponašatelja. Podatci izvučeni iz 55 studija prikazuju 5,27 puta veću vjerojatnost repliciranja metode samoubojstva osobe koja je imala veliku karijeru u zabavnoj industriji ili politici uspoređujući sa svakodnevnim osobama srednje klase.⁴⁹

U zemljama poput SAD-a sastavni je dio kulture pravo na obranu sebe i vlastite imovine. Upravo iz ovog temeljnog prava koje se nalazi u Ustavu SAD-a proizlazi pravo pojedinca da posjeduje vatreno oružje. Istraživanja su isto tako pokazala da vatreno oružje čini jedan od vodećih sredstava za počinjenje suicida, ali i visoku učinkovitost od preko 90% uspješnih samoubojstava (bilo trenutnih ili od posljedica pokušaja).⁵⁰ Nekoliko istraživanja pokazalo je da posjedovanje oružja u kući značajno povećava mogućnost suicida kod adolescenata zbog veće mogućnosti impulsnog djelovanja. Rezultat jednog od istraživanja nije ustvrdio vezu između psihopatoloških

⁴⁷ Wertherov efekt odnosi se na slučajeve masovnih samoubojstava muškaraca koji se dogodio poslije objave Goetheova romana *Patnje mladog Werthera*. Mnogi mladi muškarci su se poistovjetili s glavnim likom romana i u tom poistovjećivanju vlastitih problema s fikcijskim likom izvršili samoubojstvo poput Werthera. Danas se ovaj naziv odnosi na poistovjećivanje ljudi s medijski eksponiranim slučajevima samoubojstva (bilo pravim ili fiktivnim). Usp. <https://www.openaccessgovernment.org/the-werther-effect/42915/> (pristupljeno: 2.4.2024.).

⁴⁸ Jane Pirkis, Suicide and the media, u: *Psychiatry*, 8 (2009.) 7, str. 269., doi: <https://doi.org/10.1016/j.mppsy.2009.04.009>.

⁴⁹ Usp. Steven Stack, Contributing factors to suicide: Political, social, cultural and economic, str. 5.

⁵⁰ Usp. *Isto*, str. 6.

poremećaja i zloupotrebe nedozvoljenih supstanci (droga, nepropisani lijekovi itd.) kod suicida adolescenata vatrenim oružjem koje posjeduju u kući.⁵¹

Promatrajući stope suicida u kontekstu društvenih događanja, mnoga istraživanja izrodila su različite rezultate, ali ipak se smatra da pozitivna društvena događanja kao što su pobjeda nogometnog kluba ili reprezentacije na velikim natjecanjima utječu na smanjenje stope suicida. Istraživanje provedeno u Francuskoj za vrijeme trajanja Svjetskog prvenstva 2012. godine prikazuje da je dan nakon pobjede u finalu, zabilježen pad suicida od 19,9%. U istom mjesecu bilježi se značajan pad stope suicida od 10,3%, većinom muškaraca u dobnoj skupini od tridesete do četrdeset četvrte godine života.⁵²

Osobe koje su prošle kroz rastavu braka također imaju povišen relativan rizik počinjenja samoubojstva. Ovom doprinose čimbenici povišene razine depresije, stresa i veće financijske obveze koje proizlaze iz odvajanja jednog kućanstva na dva ili više. Razina depresije u ovakvim okolnostima raste za otprilike 40%. Rastavljeni muškarci imaju gotovo tri puta veći koeficijent relativnog rizika od samoubojstva u odnosu na oženjene muškarce. Pojedini stručnjaci smatraju da je period razdvajanja i iščekivanja rastave braka stresniji od vremena nakon finalizacije samog procesa rastave. Temeljem istraživanja provedenog na teritoriju Talijanske Republike muškarci u stadiju separacije imaju pet puta veći rizik počiniti samoubojstvo usporedno s rastavljenim muškarcima, a za žene je ovaj faktor bio sedam puta veći.⁵³

2.2.4. Izvanjski čimbenici odvrćanja

Navest ćemo nekoliko izvanjskih čimbenika koji za učinak imaju odvrćanje osobe od počinjenja suicida. U nekoliko provedenih socioloških istraživanja utvrdilo se da zasnivanje obitelji te naročito djeca predstavljaju veliki faktor odvrćanja, posebno kod ženske populacije. Razlog je što djeca djeluju kao zaštitni mehanizam protiv egoizma i egocentrizma kod roditelja. Roditelji u prvi plan stavljaju vlastitu

⁵¹ Usp. Matthew Miller, David Hemenway, The relationship between firearms and suicide: A review of the literature, u: *Aggression and Violent Behavior*, 4 (1999.) 1, str. 73., doi: [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(97\)00057-8](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(97)00057-8).

⁵² Usp. Steven Stack, Contributing factors to suicide: Political, social, cultural and economic, str. 7.

⁵³ Usp. *Isto*, str. 3.

djecu i njihovu dobrobit što rezultira manjom mogućnosti da će roditelj dopustiti da njihovo dijete ostane bez svakodnevne skrbi koja mu je potrebna za rast i razvitak. Osobe koje se nalaze u braku iz kojeg je proizišlo dijete imaju 48% manju šansu da počine samoubojstvo. Pojedinci koji imaju vlastitu djecu, ali nisu stupili u bračnu zajednicu također imaju značajno smanjenu stopu vjerojatnosti počinjenja suicida, a ona iznosi 22%. Osobe ženskog spola s jednim djetetom imaju 25% manji relativni rizik počinjenja samoubojstva, s dva djeteta relativni rizik se smanjuje na 32% dok troje ili više djece rezultira 44% manjim relativnim rizikom. Ovo istraživanje je provedeno u Danskoj, a referentna točka bilo je 9 011 samoubojstava počinjenih u ovoj zemlji. Veće istraživanje u istoj zemlji, koje je uključivalo 21 169 suicida, pokazalo je da osobe s mlađom djecom (do šeste godine starosti djeteta) su 30 – 50% manje sklone počinjati samoubojstvo.⁵⁴

Jedan od zastupljenijih čimbenika odvratanja je pripadnost religiji. Istraživanja koja su provedena nemaju stopostotnu sigurnost da religioznost pojedinca isključivo pozitivno utječe na tendenciju suicidalnosti zbog nemogućnosti empirijskog dokazivanja religioznosti kao i mnogovrsnosti religijâ i naukâ. Ipak, većina istraživanja religiju promatra kao faktor odvratanja. U 80 od 124 istraživanja s visokom ocjenom kvalitete metodologije, utvrđena je obrnuta proporcionalnost između stupnja depresije i religioznosti, a 29 od 40 istraživanja potvrdilo je pozitivne poveznice između religioznosti osoba i visokog stupnja nade.⁵⁵ Isto tako, u osoba koje imaju povećanu religioznost, prisutna je manja stopa anksioznosti, a 42 od 45 istraživanja prikazuju značajne poveznice između religioznosti i pronalaska smisla vlastitog života u pojedinca. Istraživanje provedeno na pripadnicima ratnog zrakoplovstva SAD-a pokazuje značajno veću stopu rizika suicidalnosti kod pripadnika hindu vjeroispovijesti usporedno s pripadnicima kršćanskih denominacija, ali isto tako treba napomenuti da pripadnici budističke vjeroispovijesti imaju manju stopu rizika suicidalnosti od pripadnika koji su se deklarirali kao kršćani. Postoje istraživanja koja su u suprotnosti s gore navedenim podacima, npr. istraživanje provedeno u sedam zemalja na području južne Afrike pokazalo je da osobe koje su se izjasnile kao religiozne imaju veću vjerojatnost počinjenja suicida od ateista. Treba

⁵⁴ Usp. *Isto*, str. 4.

⁵⁵ Usp. *Isto*.

naglasiti da je većina ispitanika u upitniku označila da ne pripada niti jednoj od velikih religija tj. označili su polje „other religious affiliation” (druga vjerska pripadnost).⁵⁶ Pojedina su istraživanja prikazivala odnos između učestalosti prakticiranja religije (pohodjenje zajedničkih obreda, aktivne molitve ili meditacije) i stope suicida. Ispitanici su na skali od šest stupnjeva označavali redovitost pohađanja religijskih aktivnosti od nikad do više puta tjedno. Oni koji su označili češću religioznu aktivnost imali su manju stopu rizika od suicida. Kao jedan od bitnih razloga smanjenja stope suicidalnosti navodi se međusobna socijalna potpora osobâ unutar religijske zajednice. U zemljama gdje vlada velika opresija prema religijskim zajednicama javlja se suprotan rezultat tj. povećanje stope suicidalnosti osoba koje su se deklarirale kao vjernici. Demokratska Republika Kina, država u kojoj vlada komunistička partija, bilježi povećan rizik suicida osoba koje pripadaju religijskim zajednicama, uspoređujući ih s osobama koje su ateisti.⁵⁷

Zaključno, mnogi su čimbenici koji utječu na pojedinca i njegovu percepciju svijeta. Svi ovi čimbenici imaju svoju ulogu u prosudbi osobe koja razmišlja o samoubojstvu. Političke odluke te ekonomske i kulturološke odrednice izuzetno su važne za formiranje svijesti pojedinca. Nažalost, većina navedenih čimbenika ima negativan utjecaj na stopu suicidalnosti, ali postoji i nekoliko pozitivnih. Temeljne vrijednosti društva poput obitelji i zdravih međuljudskih odnosa mogu biti veliki poticaj čovjeku da nastavi živjeti i boriti se za svakodnevni opstanak. Uz nekoliko izuzetaka, možemo zaključiti kako religija ima izrazito pozitivan utjecaj na smanjenje stope suicidalnosti kod pojedinaca, naročito kod pojedinaca koji su aktivni vjernici.

2.3. Praktični savjeti u prevenciji samoubojstva

Iako smo u prethodnim podnaslovima pokušali opisati važnije čimbenike koji utječu na stopu suicidalnosti kod pojedinaca, nismo se dotaknuli prevencije kao važnog faktora sprječavanja samoubojstva. Prevencija je jedini uspješan način borbe protiv samoubojstva jer većina pojedinaca koji su pokušali izvršiti samoubojstvo u

⁵⁶ Usp. Lawrence RE, Oquendo MA, Stanley B., Religion and Suicide Risk: A Systematic Review, u: *Archive of Suicide Research*, 20 (2016.) 1, str. 6., doi: 10.1080/13811118.2015.1004494.

⁵⁷ Usp. *Isto*, str. 4; 7.

tome su uspjeli, a oni koji nisu uspjeli više nisu u programu prevencije nego liječenja tj. „gašenja požara”. „Psihološka ili psihijatrijska pomoć (čak i ona posve ljudska, dakle neprofesionalna) koja je pružena pravodobno, pomaže u ispravljanju samoubilačkog ponašanja, odnosno u sprječavanju pokušaja samoubilačkih čina.”⁵⁸ Ekvilibrirana obitelj smatra se temeljnim čimbenikom izgradnje pozitivne psihološke slike pojedinca o samom sebi. Obitelj kao zajednica dužna je pojedincu pružiti zdravo materijalno i duhovno okruženje, u okviru svojih mogućnosti. „Prema tome najbolja prevencija presuicidalnog ponašanja i samog suicida sastoji se u osiguranju obiteljske atmosfere u kojoj će dijete steći pozitivnu sliku o sebi i izgraditi osjećaj samopoštovanja i vrijednosti svoje osobnosti.”⁵⁹

Upoznavanje i prihvaćanje osobnosti pojedinaca koji nas okružuju mogu imati pozitivan učinak u prevenciji suicida. Kada osoba stekne dovoljno povjerenja u druge da njima povjeri svoje osobne strahove, probleme, želje i brige te u sklopu razgovora napomene samoubojstvo kao jedno od rješenja, onda trebamo pokušati upoznati skrivene razloge takvog ponašanja. Treba imati na umu da nitko od nas nije profesionalac te samim tim ne smijemo predlagati gotova rješenja. Poželjno je osobu uvjeriti da potraži profesionalnu pomoć, ali na suptilan način kako se ta osoba ne bi osjećala ugroženom. „Osobama u takvom stanju može se pomoći ako im se prošire horizonti njihova samopoznavanja [...] Osobi koja je opsjednuta samoubilačkim mislima možemo pomoći tako što joj nastojimo pomoći shvatiti kako te misli nisu izražaj njezina racionalnog, svjesnog, zrelog i slobodnog dijela vlastite osobnosti, nego više izražaj onih skrivenih, iracionalnih, destruktivnih, njoj samoj nepoznatih sila koje su prisutne, prije svega, u njenoj podsvijesti.”⁶⁰ Takvim osobama treba ukazati na njihovo samopoštovanje koje pojedinac sam sebi pogazi smatrajući se beskorisnim i odbačenim od drugih.

Unutar psihodinamičkog tumačenja samoubojstva, kao najvažniji čimbenik prikazuje se potisnuta agresivnost pojedinca. Ta se potisnuta agresivnost u jednom trenutku okrenula protiv vlastite osobe čime se stvaraju preduvjeti za depresivno stanje i stvaranje suicidalnih misli. Stvaranje suicidalnih misli može dovesti do pokušaja ili

⁵⁸ Mijo Nikić, Samoubojstvo, psihodinamika, prevencija i moralno vrednovanje, u: *Obnovljeni život*, 50 (1995.) 2, str. 190.

⁵⁹ *Isto*.

⁶⁰ *Isto*.

uspješnog izvršenja samoubojstva. Unutarnja agresivnost pojedinca po svojem svojstvu je neutralna, ali se mogu uzeti dva smjera: stvaralački i razarajući. Stvaralačka agresivnost djeluje pozitivno na pojedinca usmjeravajući energiju u svrhu izvanjskog stvaranja i izgradnje osobnosti, pomaže da se nadvladaju poteškoće i postigne samostalnost. Razarajuća agresivnost može biti usmjerena prema vani ili prema unutra tj. prema osobi. Okrenuta prema unutra može izazvati brojne intrapsihičke konflikte čiji rezultat može biti i samoubojstvo. Neki od prihvaćenih oblika izražavanja vlastite agresivnosti svakako su fizičke aktivnosti koje za cilj imaju veliko trošenje energije (sportovi), ali i verbalno izražavanje vlastitih emocija.⁶¹ „Zato je vrlo važno naučiti i ohrabriti mlade ljude da izražavaju svoje emocije, pa tako i svoju agresivnost, ali da to ne čine impulzivno, nego kontrolirano, zrelo i promišljeno.”⁶²

Kao jedan od razloga oduzimanja vlastitog života navodi se nespремnost i nemogućnost pojedinca da podnese unutarnju tjeskobu i patnju. „Imajući na pameti tu istinu, očito je da će i najbolja prevencija samoubojstva biti u pomoći ljudima da osmisle svoj život i posebno svoju patnju (u slučaju depresivnih osoba).”⁶³ Ovdje se spominje vjera kao jedan od elemenata koji mogu biti od pomoći. Naime, osobe koje su bile u iskušenju počinjenja samoubojstva priznale su da ih je od toga odvratio strah susreta s Bogom nakon oduzimanja vlastitog života. Patnja u čovjeku treba biti sredstvo dozrijevanja i nadilaženja negativne unutarnje agresije. Kao posljednju mjeru prevencije spomenut ćemo profesionalnu pomoć koju pojedinac može primiti u svakom trenutku. Naglašavamo da su suicidalne misli, u većini slučajeva, potaknute od strane teških psihičkih poremećaja. Stoga je vrlo važno da osoba koja ima samoubilačke misli ili pokuša izvršiti samoubojstvo potraži profesionalnu psihološku ili psihijatrijsku pomoć.⁶⁴

⁶¹ Usp. *Isto*, str. 191.

⁶² *Isto*.

⁶³ *Isto*, str. 192.

⁶⁴ Usp. *Isto*, str. 191.–192.

3. SAMOUBOJSTVO IZ PERSPEKTIVE MORALNE TEOLOGIJE I ETIKE

U ovom poglavlju donijet ćemo povijesni i aktualni pogled etike i moralne teologije o fenomenu samoubojstva. Počevši od biblijskih tekstova i crkvenih otaca, prikazat ćemo utemeljenje kršćanske etike koja se protivi samoubojstvu.

3.1. Biblijski primjeri samoubojstva

Biblija kao primarna knjiga katoličkog nauka za koju tvrdimo da je pisana po Božjem nadahnuću, a podijeljena je na dva dijela: Stari zavjet i Novi zavjet, implicitno ili eksplicitno prikazuje samoubojstvo kao grijeh koji je upravljen protiv samog Boga kao stvoritelja. U Bibliji imamo ukupno šest opisa samoubojstava koji su počinjeni iz različitih motiva.

Stari zavjet svoje utemeljenje ima u semitskoj kulturi Izraelskog naroda. Unutar Starog zavjeta možemo pronaći nekolicinu pokušaja, ali i uspješno izvršenih samoubojstava. Ovi su činovi tumačeni na različite načine s obzirom na kontekst i vrijeme samog događaja. Počevši od Knjige Postanka, Bog zabranjuje prolijevanje ljudske krvi: „Tko prolije krv čovjekovu, njegovu će krv čovjek proliti! Jer na sliku Božju stvoren je čovjek!” (Post 9,6). Ovi redci imaju izrazito veliku važnost unutar Izraelske kulture, do te mjere da su Izraelci kaznu smrću izvršavali kamenovanjem kako se ne bi oglasili o Božju zapovijed.⁶⁵ Naglašavamo da ljudi u Knjizi Postanka nisu stvoreni kao bića koja teže prema smrti jer je smrt nastala kao posljedica Istočnog grijeha. Ubojstvo unutar Biblije dozvoljeno je samo kao sredstvo samoobrane.⁶⁶

Stari zavjet nema sustavan i razvijen nauk o samoubojstvu, ali se isti može iščitati na primjeru pojedinih likova. Možemo uočiti dva viđenja ili stava s obzirom na fenomen samoubojstva. Prvi stav označava samoubojstvo kao uništavanje slike Boga, a drugi odobrava čin samoubojstva, ako se vrši kao izraz poslušnosti Bogu.

⁶⁵ Izraelci su smatrali da bacanje kamena nema jednaku moralnu vrijednost kao i ubijanje rukom ili drugim oruđem. Zbog toga je kamenovanje bilo dozvoljeno jer nije doslovno ubijanje čovjeka.

⁶⁶ Usp. Robert Barry, *The Development of the Roman Catholic Teachings on Suicide.*, u: *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy.*, 449 (1995.), str. 449.–452., <https://scholarship.law.nd.edu/ndjlepp/vol9/iss2/4> (pristupljeno: 6.3.2024.).

Primjer prvog viđenja samoubojstva iščitavamo u Prvoj knjizi o Samuelu gdje se spominje kralj Šaul. Šaul kao kralj koji se udaljio od Boga počinje prakticirati magiju, idolatriju, a takvo udaljavanje rezultira konačno samoubojstvom (Usp. 1 Sam 28, 1-25). Drugi primjer nalazimo u Prvoj knjizi o kraljevima gdje Zimri, kraljev podanik, ubija cjelokupnu kraljevu obitelj te zavlada na tjedan dana. Prilikom pobune protiv Zimrija, on izvršava samoubojstvo u vatri (Usp. 1 Kr 16, 9-10; 15-18.). Ovi primjeri prikazuju samoubojstvo kao posljedicu udaljavanja od Božjeg puta te postupno moralno, psihičko i fizičko propadanje pojedinca koje završava samoubojstvom.

Primjeri druge slike samoubojstva iz Starog zavjeta su likovi Samsona i Razisa. Prvi primjer govori o Samsonu kao onom koji izdaje Jahvu tako što se zaljubljuje u Filistejku. Njegova nevjera urodila je zarobljavanjem i gubitkom snage koju je crpio od Jahve. Pokajavši se za svoja djela, Bog Samsonu vraća snagu da obori nosive stupove palače u kojoj je zarobljen urušavajući cijelu građevinu na sebe i svoje tamničare. S druge strane, Razis je bio veliki svećenik u hramu koji se ubio kako ne bi pao u ruke neprijatelja koji su preko njega htjeli okaljati židovsku vjeru. Navedeni primjeri svjedoče žrtvu života pojedinca za vjerske ideale. Ovakvo tumačenje suicida tipičnije je za kasnije razdoblje židovske kulture kad je ovakvo skončanje bilo puno više tolerirano.⁶⁷

Abraham, koji pokušava žrtvovati svog sina također predstavlja jednu od starozavjetnih slika poslušnosti i potpune predanosti Božjoj volji. U ovom izvješću Bog ostaje dosljedan svojim riječima iz Knjige Postanka o neproljevanju nedužne krvi. Poanta ovog čina nije bila prolijevanje krvi niti ubojstvo vlastitog sina, nego potpuna poslušnost i predanje volji Božjoj.

Novozavjetni spisi, za razliku od starozavjetnih, nude konkretnije osude čina suicida prikazujući to poglavito kroz primjer Jude Iškariotskog, apostola koji je izdao Isusa Krista, a ujedno i jedinog lika iz četiriju Evanđelja koji je sam sebi oduzeo život. Unutar Evanđelja vidimo mnogostruke navode koji Judu opisuju kao čovjeka koji je bio izuzetno pohlepan, neurednog života, kradljivac (Usp. Iv 12,6.). Njegova djela uvijek su imala različito značenje od onog koje nosi izvanjska simbolika. Primjer iz Getsemanskog vrta u kojem ljubi Isusa, poljubac kao izraz ljubavi postaje izraz izdaje,

⁶⁷ Usp. *Isto*, str. 451.–454.

dok zajedničko umakanje kruha na posljednjoj večeri pokazuje zajedništvo, a zapravo simbolizira raskol između Boga i grešnika koji ustraje u svojoj namjeri. Njegov cjelokupan život nevjere, škrtosti i licemjerja završava vješanjem. Upravo ovim činom samoubojstva Juda priznaje Isusa kao Boga, ali ostaje nepokoran u svojem grijehu.⁶⁸

Očiti primjer u kojem novozavjetni tekstovi osporavaju legitimnost samoubojstva, bez obzira na razloge, nalazi se u Djelima Apostolskim. Apostol Pavao je u zatočeništvu: „Oko ponoći su Pavao i Sila molili pjevajući hvalu Bogu, a uznici ih slušali. Odjednom nastaje potres velik te se poljuljaše temelji zatvora, umah se otvoriše sva vrata, i svima spadoše okovi. Tamničar se prenu oda sna pa kad ugleda tamnička vrata otvorena, trgnu mač i samo što se ne ubi misleći da su uznici pobjegli. Ali Pavao povika iza glasa: 'Ne čini sebi nikakva zla! Svi smo ovdje!'" (Dj 16,25-28.). Ovdje Pavao pokazuje tamničaru da umjesto samoubojstva u teškoj situaciji svaki se kršćanin treba okrenuti Bogu moleći za snagu i pomoć, a ne očajavati.

3.2. Povijesni kontekst i početni razvoj crkvenog nauka o samoubojstvu

U ovom dijelu kronološki ćemo promatrati razvoj kulturoloških i etičkih aspekata fenomena samoubojstva u društvu počevši od antike te paralelni razvoj crkvenog nauka kao odgovora na kulturu i vrijeme u kojem se nalazi.

3.2.1. Suicid kao kulturološki fenomen od antike do početka suvremene kulture

Promatrajući povijesni kontekst antičkog vremena, koje je ujedno i vrijeme prvih kršćana, vidimo da fenomen samoubojstva unutar kultura starog Rima i Grčke nije imao isključivo negativnu konotaciju. Dapače, mnogi oblici samoubojstva ostavili su iza sebe izrazito pozitivnu sliku hrabrosti ili očuvanja vlastitog dostojanstva žrtve. Ova je slika najučestalija u posthomerovsko vrijeme kada je samoubojstvo donekle i promovirano kao izlazno rješenje u slučajevima bolesti, političkih ili vojnih poraza. Primjer su zapisi o grčkom otoku Ceosu gdje se skladištila određena količina otrova

⁶⁸ Usp. *Isto*, str. 457.–459.

namijenjena starcima koji su navršili određenu dob, a žele izvršiti samoubojstvo.⁶⁹ Rimski aristokracija, preuzevši običaje Grčke kulture, često je izvršavala suicid kao znak odanosti i patriotizma. Upravo dolaskom rimske kulture broj suicida unutar populacije porastao je do dotada neviđenih razmjera. Najviše su utjecali primjeri rimskih javnih osoba kao što su Marko Antonije, Brut, Seneka i Katon Mlađi čija su samoubojstva prikazana kao primjer časne smrti.

Unutar antičke Grčke i Rima nisu sva samoubojstva bila izvršena u skrovitosti. Pojedine žrtve su svoje smaknuće pretvorile u teatar kojem je vrhunac bio njihova smrt. Primjer ovakvih javnih samoubojstava je smrt Peregrina Proteja koji je propovijedao vlastitu smrt, a vrhunac je bio kad je prije svoje smrti sam sebi održao sprovodni govor nakon kojeg se bacio u plamen. U to su se vrijeme održavale Olimpijske igre pa je mnoštvo gledatelja promatralo njegovo samoubojstvo.⁷⁰

Srednjovjekovne europske vladarske kuće, potaknute svojim kršćanskim korijenima i naukom, oštro su pristupile suzbijanju pokušaja samoubojstva kod svojih podanika. Čovjeku ovog razdoblja bilo je teško shvatljivo zašto bi netko prekinuo svoj život koji je dar Božji. Patnja je shvaćena kao sastavni dio života, a primjer patnje bio je sam Krist. Kršćanski nauk ovog vremena stavljao je naglasak na jednostavnost, siromaštvo, ispovijed i trpljenje čime je suzbijena ideja samoubojstva zbog bijede u životu pojedinca. Zanimljivo je da je u razdoblju od 400. do 1400. godine vrlo malo značajnih ljudi unutar Istočne kršćanske zajednice počinilo samoubojstvo. U srednjovjekovnom su razdoblju održani mnogi sabori koji su osudili samoubojstvo kao čin i pojedince koji su pokušali ili su uspješno izvršili samoubojstvo. Sekularni vladari, slijedeći crkveni nauk, postupno uvode zakone koji su regulirali slučajeve samoubojstva i kazne za one koji su pokušali ili su izvršili samoubojstvo. Gotovo su svi srednjovjekovni vladari uveli nekakav oblik kazne za one koji su pokušali samoubojstvo, ali većina je imala iznimku za one koji su smatrani mentalno oboljelim osobama. Iz ovakvih praksi proizašli su i mnogi običaji među kojima je i sakaćenje tijela onih koji su uspješno izvršili samoubojstvo. Leševi pokojnika bili bi pretučeni,

⁶⁹ Usp. *Isto*, str. 460.

⁷⁰ Usp. Peregrinus Proteus, u: *Encyclopedia Britannica*, mrežno izdanje <https://www.britannica.com/biography/Peregrinus-Proteus> (pristupljeno: 7.3.2024.).

obješeni u javnosti, stavljeni u bačve i puštani niz rijeku, a imovina njihovih obitelji zaplijenjena.⁷¹

Prvo veliko protivljenje kršćanskim stavovima o samoubojstvu koje je do tada bilo prihvaćeno u cijeloj Europi dogodilo se u vrijeme renesanse. Renesansa mijenja javno mnijenje o životu. Život siromaštva i jednostavnosti zamijenjen je luksuzom i komercijalizmom. Naglasak se prebacuje na ekonomsku vrijednost pojedinca, a prvo osporavanje crkvenog nauka o samoubojstvu pojavilo se 1486. godine u „Govoru o dostojanstvu čovjeka” koji je sastavio Pico della Mirandola, talijanski učenjak i filozof renesanse. Autor djela samoubojstvo tumači kao znak ljudskog dostojanstva. Takav i slični stavovi o samoubojstvu u javni diskurs vraćaju filozofsko shvaćanje samoubojstva kakvo je bilo u pogansko vrijeme (vrijeme antike). Kao rezultat promjene javnog mnijenja, pred kraj renesanse zakoni o zabrani samoubojstva počeli su se ublažavati i ukidati. David Hume, škotski filozof i povjesničar, u svojim djelima navodi kako su svi zakoni o suzbijanju samoubojstva zapravo jako smiješni te da samoubojstvo kao čin treba biti oslobođen pripisivanja krivnje onom koji ga je počinio. Tvrdio je da čin samoubojstva nije protivan prirodi.⁷²

Francuska revolucija praktično je oživjela cjelokupan nauk filozofâ stare Grčke i Rima. Ponovno imamo zapise o samoubojstvima iz političkih, vojnih, filozofskih, romantičnih i drugih razloga. Javna samoubojstva koja su za cilj imala pokazati očuvanje časti pojedinca koji ga javno izvršava ponovno su postali hit među aristokracijom. To je vrijeme političkih previranja, egzekucija giljotinom, stoga ne čudi da su mnogi tadašnji aristokrati izlaz tražili u samoubojstvu.⁷³ U ovom razdoblju mnoge zemlje prihvaćaju prosvjetiteljsko tumačenje samoubojstva te su kroz nadolazeće godine zakoni o prevenciji samoubojstva, koji su na snazi još od srednjeg vijeka, u državnim zakonodavstvima ukinuti.

⁷¹ Usp. Robert Barry, *The Development of the Roman Catholic Teachings on Suicide*, str. 473.–475.

⁷² Usp. *Isto*, str. 482.–484.

⁷³ Usp. *Isto*, str. 486.

3.2.2. Stavovi prvih kršćanskih zajednica i crkvenih otaca

Stavovi prvih kršćana o poganskim praksama samoubojstva bili su izrazito negativni. Prvi kršćani žestoko su protestirali kod tadašnjih građanskih vlasti kako bi se praksa samoubojstva dokinula i svaki pokušaj istog kažnjavao. Ove su prakse nestale iz kulture antičkog svijeta ubrzo nakon što je kršćanstvo postalo zakonita religija unutar Rimskog Carstva. Praksa samoubojstava robova, gladijatora, srednjeg društvenog sloja i aristokracije praktično je nestala i percipira se kao zastarjela praksa unutar društva.⁷⁴

Istočne su Crkve već u svojim ranim razdobljima izdale nekoliko odredaba u kojima se osuđuje počinjenje suicida, a iste su kasnije nakon priznanja kršćanstva kao jedine religije Rimskog Carstva postale službeni dokumenti.⁷⁵

Jedan od najistaknutijih kršćana, crkveni otac sv. Aurelije Augustin u svojem djelu „O Državi Božjoj” u nekoliko se navrata osvrće na fenomen samoubojstva kod vjernika. „Preostaje još jedan razlog, o kojem bijah počeo govoriti, zbog kojeg se smatra samoubojstvo korisnim, naime: kako čovjek ne bi zapao u grijeh, bilo od zavodljive požude, bilo od okrutne patnje. Pristanemo li na taj razlog, on će nas odvesti sve dotle da moramo nagovarati ljude da se radije ubiju čim prime oprost svih grijeha oprani u kupelji svetog preporođaja.”⁷⁶ Ovakvo razmišljanje otvara svojevrsnu pandorinu kutiju jer se postavlja pitanje što je s ostalim ljudima koji su ostali živjeti i trpjeti ovozemaljsku zbilju. Sveti Augustin oštro argumentira protiv samoubojstva kao izlaza iz grešnosti jer osobe tako čine jedan od najtežih grijeha – oduzimanje života tj. ubojstvo. Temelj Augustinova argumentiranja protiv samoubojstva je zaštita ljudskog života kao dara Boga Stvoritelja. Kršćaninu nije dozvoljeno oduzeti vlastiti život jer ljudi nisu gospodari života i smrti. Čovjek je pozvan biti dio trpećeg naroda po uzoru na Isusa Krista.

Sv. Augustin se u ovom djelu dotaknuo i danas aktualne teme o korištenju samoubojstva kao u slučajevima obrane čistoće i djevičanstva. „A zašto da čovjek koji nikakvo zlo ne počini sebi zlo nanese te ubijajući sebe sama ubije nedužna čovjeka,

⁷⁴ Usp. *Isto*, str. 466.–467.

⁷⁵ Usp. *Isto*, str. 467.

⁷⁶ Aurelije Augustin, *O Državi Božjoj, svezak I.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1982., str. 73.

kako ne bi pretrpio zlo od drugog, pa sam na sebi počini vlastiti grijeh, samo da mu se ne počini tuđi?!⁷⁷ Augustin opisuje djevičanstvo kao zavjet dan Bogu, a ne čovjeku. Samim tim, ako čovjek obdržava djevičanstvo zbog hvale drugih, vlastitog egoizma ili nekog drugog zemaljskog razloga, onda je učinak tog zavjeta ništavan. „Temeljna pretpostavka od koje polazi vrednovanje i sud sv. Augustina jest nutrina osobe, čistoća duše o kojoj ovisi i svetost tijela. Djevičanstvo i čistoća su kreposti, a budući da su kreposti, one ne pripadaju prvotno fizičkom redu, nego pripadaju duhovnom i religioznom redu. Zato ih ne može dotaknuti, ukaljati ili ugroziti tjelesno nasilje, nasilje nad fizičkim integritetom osobe, nego samo slobodni pristanak osobne volje (br. 16). Osoba koja trpi nasilje i istodobno pruža nutarnji otpor takvom nasilju, posvema je nevinna.”⁷⁸ Augustin ipak ne odstupa od nauka Crkve kad je u pitanju čašćenje djevice koje su počinile samoubojstvo priznajući da nije kadar arbitražno suditi slične čine. „Čin mučenica samoubojica Augustin približava stoga Samsonovu gestu. Samson i njegov naizgled samoubilački čin su ispričani i opravdani upravo 'Božanskom unutarnjom inspiracijom'.⁷⁹ Sveti Augustin zaključuje da onaj tko ubije samog sebe ne ubija nikog drugog doli čovjeka, a to je zabranjeno kroz zapovijed „ne ubij”.

O temi samoubojstva pisao je i sv. Toma Akvinski koji u djelu *Summa Theologiae*⁸⁰ navodi tri argumenta protiv samoubojstva. U prvom argumentu sv. Toma je okarakterizirao samoubojstvo kao čin izvršen protiv naravnog zakona samoodržanja i ljubavi prema sebi. U drugom argumentu raspravlja o odnosima između pojedinca i zajednice. Sv. Toma piše da svaki pojedinac pripada zajednici te kao takav predstavlja zajednicu u kojoj se nalazi i u koju je konkretno smješten te život pojedinca ima značenje naspram cijele zajednice. Iz ovog razloga samoubojstvo kao čin je nepravda zajednici. Kao treći argument sv. Toma navodi nedopustivost samoubojstva naspram Boga. Bog je čovjeka obdario životom. Čovjek nije vlasnik vlastitog života te stoga ne

⁷⁷ Isto, str. 55.

⁷⁸ Šimun Bilokapić, Važniji naglasci iz rasprava o moralnim pitanjima vezanim uz spolno nasilje, u: Marijan Steiner – Ivan Šestak (uredili), *Aktualne moralne teme. Međunarodni simpozij uz 90. obljetnicu života p. Ivana Fučeka S.J., Zagreb, 4. prosinca 2015*; FTI, Zagreb, 2016., str. 325.–326.

⁷⁹ Isto, str. 327.

⁸⁰ Usp. St. Thomas Aquinas, *The Summa Theologica Second Part of The Second Part*, Translated by Fathers of the English Dominican Province, q 64, a 5; dostupno mrežno izdanje na engleskom, https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1225-1274_Thomas_Aquinas_Summa_Theologiae_%5B1%5D_EN.pdf (pristupljeno: 4.4.2024.).

može sebi oduzeti život jer bi to značilo napuštanje dužnosti koju mu je Bog naložio tj. očuvanje vlastitog života.⁸¹ „Crkva je neprestance smatrala samoubojstvo posebno teškim grijehom, 'znakom odsutnosti vjere i kršćanske nade' (Pio XII).”⁸²

Crkveni su sabori kroz povijest također raspravljali o samoubojstvu. Prve rasprave i osude samoubojstva kao grijeha zapisane su u crkvenim saborima iz petog i šestog stoljeća. „Drugi pokrajinski sabor u Orléansu 533. ne dopušta sprovod samoubojicama: 'Držimo da se trebaju obavljati misa i drugi sprovodni obredi za mrtve koji su zbog bilo kojeg zločina bili ubijeni, osim ako se dokaže da su sebi svojim rukama nanijeli smrt' (kan. 16). Na drugom saboru u Bragi 563. donosi se zabrana liturgijskog čina i crkvenog sprovoda za sve one koji su na razne načine izvršili samoubojstvo”⁸³ Kasniji sabori također nastavljaju s osudom samoubojstva kao i onih koji su pokušali izvršiti samoubojstvo ili su osakatili vlastito tijelo. Neke od predloženih kazni za osobe koje su pokušale izvršiti samoubojstvo bile su i privremeno isključenje iz kršćanske zajednice te uskraćivanje sakramenata, nadasve primanja svete pričesti. „U tom pravcu ide i odgovor pape Nikole I. od 13. studenog 866. na traženja savjeta sa strane Bugara. Samoubojice trebaju biti ukopane bez uobičajenih vjerskih obreda za mrtve. Treba nadasve izostaviti euharistijsko slavlje ne samo zato što su grijeshili sve do smrti, nego i jer su sami sebi nanijeli smrt. Da bi se upozorilo na moralnu težinu samoubojstva i opravdalo crkvenu kaznu koja je određena za taj čin, podsjeća se na ubojstvo Jude Iškariota (...).”⁸⁴

Početakom dvadesetog stoljeća Crkva je objavila Zakonik kanonskog prava koji je stupio na snagu 1917. godine. Unutar ovog zakonika nalazili su se kanoni koji su se odnosili na počinitelje samoubojstava. Kanon 1240 određuje da svi koji su svjesno i svojevrijedno oduzeli vlastiti život nemaju pravo na crkveni sprovod, a u kanonu 985 osobe koje su pokušale počinuti samoubojstvo smatralo se nepravilnim za primanje svetih redova. Ovaj kanon se ponavlja, ne u formi, ali u značenju u Zakoniku iz 1983. godine, ali pod drugim brojem (kan. 1041) dok kanon 1240 Zakonika iz 1917. godine biva izmijenjen. Naime, u kanonu koji se odnosi na osobe kojima se uskraćuje crkveni

⁸¹ Usp. Mijo Nikić, Samoubojstvo, psihodinamika, prevencija i moralno vrednovanje, str. 194.

⁸² *Isto*.

⁸³ Marijan Biškup, Samoubojstvo u prosudbi kršćanske etike, u: *Bogoslovska smotra*, 4 (2001.) 71, str. 543.

⁸⁴ *Isto*, str. 543.–544.

sprovod (kan. 1184) više ne pišu osobe koje su počinile samoubojstvo.⁸⁵ Ova promjena nastala je pomnim razmatranjem fenomena samoubojstva od strane Crkve, utjecajem znanosti (posebno psihologije) koja je evoluirala tijekom vremena te duha II. vatikanskog sabora.

3.3. Suvremena tumačenja crkvenog nauka o samoubojstvu

U ovom naslovu osvrnut ćemo se na crkveni nauk o samoubojstvu kroz crkvene dokumente 20. stoljeća te priručnike i članke s područja moralne teologije. Treba naglasiti da se crkveni dokumenti temelje na biblijskim tekstovima i tekstovima crkvenih otaca.

3.3.1. Važnost vrednote ljudskog života u nauku Katoličke Crkve

Važnost čovjekova života može se iščitati već u prvim stranicama Biblije. U Knjizi Postanka Bog stvara čovjeka kao vlastitu sliku (Usp. Post 1,27.) i zabranjuje ubijanje čovjeka (Usp. Post 9,6). Božja zabrana ubijanja čovjeka u Bibliji najjasnije se može vidjeti u Knjizi Izlaska kad Bog doslovce daje zapovijed čovjeku „ne ubij!” (Usp. Izl 20,13.), u Knjizi Levitskog zakonika piše: „Ako čovjek zada smrtan udarac drugome, mora se smaknuti”(Lev 24,17). Treba naglasiti da se ove zapovijedi odnose na nepotrebno ubijanje, dok u Bibliji nalazimo drugačije tumačenje ubojstva iz samoobrane.

Polazeći od čovjeka kao stvorenja koje je stvoreno na sliku Božju, Crkva stavlja ljudski život ispred svih ostalih životnih oblika na zemlji. Sastavni dio čovjekova življenja je i njegovo dostojanstvo koje se sve više narušava u suvremenom svijetu. Sveti papa Ivan Pavao II. u svojoj enciklici piše: „Svaki je čovjek, baš zbog otajstva Riječi Božje koja je tijelom postala (usp. Iv 1,14), povjeren majčinskoj skrbi Crkve. Zato svaka prijetnja dostojanstvu i životu čovjeka ne može ne odraziti se na samo srce Crkve, ne može ne dodirnuti je u središte vlastite vjere u otkupiteljsko utjelovljenje Sina Božjega, ne može ne uključiti je u njenom poslanju da navijestiti

⁸⁵ Usp. *Isto*, str. 544.

Evandjelje života po svem svijetu i svemu stvorenju (usp. Mk 16,15).”⁸⁶ Čovjek je pozvan vršiti službu Božju na zemlji i kao takav njegov život poprima novi smisao. Njegov život nije samo vezan za zemaljsko, nego ima i nadnaravnu, nebesku dimenziju. „Uzvišenost ovog nadnaravnog zvanja objavljuje veličinu i dragocjenost ljudskog života u njegovoj vremenskoj fazi. Život u vremenu ustvari je temeljni uvjet, početni momenat i sastavni dio čitavog i jedinstvenog procesa ljudskog postojanja. Proces, koji neočekivano i nezasluženo, biva osvijetljen obećanjem i obnovljen darom božanskog života koji će postići svoje potpuno dovršenje u vječnosti (usp. Iv 3,1-2).”⁸⁷

Papa naglašava kako borba za očuvanje i promicanje života nije povlastica samo za kršćane, nego bi trebala biti dužnost svakog čovjeka. Crkva kao institucija i zajednica vjernika u svijetu nije protiv ljudi, dapače, ona je tu da bi štitila ljude, njihovo pravo na život i dostojanstvo – od začeca do smrti.⁸⁸

3.3.2. *Aktualni nauk Crkve o samoubojstvu*

Katekizam Katoličke Crkve temu samoubojstva obrađuje u brojevima 2 280 – 2 283. U broju 2 280 učiteljstvo Crkve pred nas stavlja činjenicu da niti jedan pojedinac nije vlasnik vlastitog života. Jedini gospodar života i smrti je Bog, a mi smo dužni život primiti i čuvati Njemu na čast, a nama na spasenje.⁸⁹ „Samoubojstvo protuslovi naravnom čovjekovu nagnuću da čuva i trajno održi svoj život. Samoubojstvo se teško protivi ispravnoj ljubavi prema sebi. Ono istodobno vrijeđa ljubav prema bližnjemu, jer nepravedno kida veze uzajamnosti s obiteljskom, narodnom i ljudskom zajednicom, prema kojima imamo obveza. Samoubojstvo se protivi ljubavi živoga Boga.”⁹⁰ U narednim brojevima Crkveno učiteljstvo opisuje posljedice samoubojstva, u slučaju da je samoubojstvo počinjeno kao primjer mladima. Izvršitelj takvog samoubojstva na sebe, uz grijeh ubojstva, nadovezuje i grijeh sablazni. Bernard Häring

⁸⁶ Ivan Pavao II, *Evangelium vitae*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., br. 3., dalje EV.

⁸⁷ EV, br 2.

⁸⁸ Usp. EV, br. 101.

⁸⁹ Usp. Katekizam Katoličke Crkve, objavljen apostolskom konstitucijom Ivana Pavla II. „Fidei depositum”, 11. listopada 1992., Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb, 2016., br. 2280., dalje KKC.

⁹⁰ KKC, br. 2281.

za samoubojstvo kaže da je to potresan izraz nevjernosti Bogu, ukoliko je napravljen kao slobodan čin čovjeka.⁹¹

U Katekizmu nećemo pronaći klasifikaciju težine samoubojstava, iako Crkva razlikuje pojedine čimbenike koji utječu na moralno vrednovanje samog čina. Katekizam u broju 2 282 piše: „Ozbiljni psihički poremećaji, tjeskoba ili težak strah od iskušenja, trpljenja ili mučenja mogu ublažiti samoubojičinu odgovornost.”⁹². Ako smo čuli za samoubojstvo nekog prijatelja kojeg poznajemo kao dobrog čovjeka, možemo prihvatiti da je to bila reakcija izazvana psihološkom nestabilnošću, a ne slobodan čin, kaže Häring.⁹³

Naglašavamo kako izravno samoubojstvo počinjeno pri punoj svijesti nije dopušteno ni opravdano ni u kojem slučaju te se tretira isto kao i ubojstvo. Iznimka je ako postoji težak i opravdan razlog. Čovjek se u takvim okolnostima može izvrnuti potencijalno smrtnoj situaciji. Pojedinaac smije isključivo neizravno⁹⁴ ugroziti svoj život, uz preduvjet da osoba nema zle namjere sebe osakatiti ili usmrtniti.⁹⁵

Nekoliko moralno dopuštenih čina koji bi se mogli tumačiti kao samoubojstvo, ali to nisu: „a) izraz velike ljubavi: prema Bogu (ne bježati niti se skrivati za vrijeme vjerskih progona); prema bližnjemu (odstupiti npr. drugomu pojas za spašavanje kod brodoloma, baciti se u rijeku radi spasa utopljenika); prema domovini (ratni podvizi skopčani s vrlo vjerojatnom smrću); prema čistoći (skok kroz prozor pred oskrvniljem). S ovog bi se gledišta mogla opravdati i sigurna žrtva vlastita života, kad ga na oltar domovine polažu vojnici, polazeći na pothvat iz kojeg se neće povratiti živi. b) izraz straha pred groznom smrću (npr. skok s prozora kuće koja gori); c) izraz suglasnosti s osudom za vlastito teško zlodjelo (npr. ispiti vrč s otrovom, sjesti na električni stolac).”⁹⁶

⁹¹ Usp. Bernhard Häring, *Kristov zakon sv. III*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., str. 134.

⁹² KKC br. 2282.

⁹³ Usp. Bernhard Häring, *Kristov zakon sv. III*, str. 134.

⁹⁴ Razlika između direktnog i indirektnog samoubojstva: „Najviše je direktnih samoubojstava, koja se provode aktivnim djelovanjem počinitelja. Ako samoubojica ne želi ili ne može aktivnom radnjom sebi oduzeti život, te se svjesno dovodi u krajnje opasne situacije u kojima postoji realna ili pretežna mogućnost smrtnoga stradanja, riječ je o indirektnom samoubojstvu.” Samoubojstvo, u: *Hrvatska Enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/samoubojstvo> (pristupljeno: 14.3.2024.).

⁹⁵ Usp. Mijo Nikić, *Samoubojstvo, psihodinamika, prevencija i moralno vrednovanje*, str. 197.

⁹⁶ Ante Živković, *Božje i Crkvene zapovijedi, sv. III*, Tisak Narodne Tiskare, Zagreb, 1946, str. 245.

Crkveno zakonodavstvo također se bavi fenomenom samoubojstva. Crkvena disciplina oštro kažnjava samoubojstvo definirajući ga kao grijeh protiv čovjeka. Kao takav osobama za koje se može dokazati da su svjesno i pri punoj odgovornosti izvršili samoubojstvo se još uvijek uskraćuje crkveni sprovod (primjer ovog jest eutanazija). Novi Zakonik kanonskog prava ostavlja mogućnost da osoba koja je počinila samoubojstvo nije djelovala pri punoj svijesti čime je njena odgovornost umanjena te se crkveni sprovod dozvoljava. Oni koji su pokušali oduzeti vlastiti život nisu u mogućnosti primiti sakrament svetog reda, spadaju u one koji su „nepravilni” za primanje sakramenta i za vršenje službe primljenih redova.⁹⁷

Mnogi se pitaju trebaju li reagirati ako sumnjaju ili su sigurni da će netko počiniti samoubojstvo. Iako mnogi zagovornici samoubojstva tvrde da je to osobni čin čovjeka, kršćanski nauk tvrdi drugačije. „Naiđemo li na pokušaj samoubojstva, pokušat ćemo sve učiniti, prema svojim snagama, da spasimo taj život. Pri tome se ne trebamo bojati da se nepravедno miješamo u slobodu drugog čovjeka; jer radije naslućujemo da se u pokušaju ne izražava promišljena sloboda, nego prije trenutno pomanjkanje slobode.”⁹⁸ Häring navodi kako u većini slučajeva samoubojstvo nije odluka za smrt nego krik za pomoć i više pažnje. Pomoć pojedincu i borba protiv fenomena samoubojstva uključuje i borbu kršćana s uzročnicima, bilo bolestima ili kulturološkim, socijalnim i bilo kojim drugim čimbenicima. Kršćani trebaju biti „sol zemlje”, iako je to teško zbog uzdrmane kršćanske svijesti za koju su odgovorni ljudi poput Karla Marxa.⁹⁹

Drugi vatikanski sabor u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et Spes* piše: „(...) 'Meni ste učinili koliko ste učinili jednomu od ove moje najmanje braće' (Mt 25,40). Povrh toga sve što se protivi samom životu, kao što je ubojstvo bilo koje vrste, genocidi, pobačaji, eutanazija pa i svojevóljno samoubojstvo (...).”¹⁰⁰ Ovim riječima Crkva nam daje do znanja kako ono što činimo sebi, kao da činimo i Bogu, jer tijelo nije naše vlasništvo kao ni život. Sve navedeno pripada Bogu.

⁹⁷ Usp. Zakonik kanonskog prava, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., Glas Koncila, Zagreb, 1996, kan. 1041, 5° i kan. 1044 § 1,3.

⁹⁸ Bernhard Häring, *Kristov zakon sv. III*, str. 135.

⁹⁹ Usp. *Isto*, str. 196.

¹⁰⁰ *Gaudium et spes*, Pastoralna konstitucija o crkvi u suvremenom svijetu, u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti*, Kršćanska sadašnjosti, Zagreb, 2008, br. 27.

3.3.3. Eutanazija – suvremeno „humano” samoubojstvo

Eutanazija se definira kao „(grč. *εὐθανασία*: lijepa smrt), bezbolna smrt, namjerno skraćivanje ljudskog života kako bi se neizlječivom bolesniku skratile patnje.”¹⁰¹ Iako ovaj fenomen potječe još iz antičkog vremena, danas postaje jedan od brže rastućih rješenja za životne probleme. Neke države u svijetu već su ozakonile proces eutanazije.¹⁰² Dok su pojedine države iz ove skupine svoje zakone prilagodile na način da sam proces nije odobren svakom pojedincu koji zatraži. Postoje države koje su pod izlikom ljudskih prava i slobode omogućile eutanaziju svakom pojedincu, pod uvjetom da to zatraži pri punoj svjesnosti, bez prisile te da ne boluje od psihičkih poremećaja.

Argumenti koji se iznose u korist legalizacije eutanazije dijele se u dvije velike kategorije: bolja kvaliteta života i samilost prema trpećem pojedincu. Oba su navedena argumenta, u očima kršćanske etike, manjkava. Polazeći od argumenta nesnosnih bolova koje pojedinac trpi, Häring navodi kako je današnja medicina napredovala do stupnja u kojem postoje vrlo djelotvorna sredstva za ublažavanje boli, a da isti osobu ne lišavaju svijesti. Drugi argument eutanazije zapravo predstavlja destrukciju cijelog društva jer se temelji na pretpostavci da jedna skupina unutar društva može prosuđivati vrijednost života drugih. Ovakav argument predstavlja smrtnu presudu za pojedine skupine društva, od kojih većina spada među najranjivije – stari i nemoćni, teško oboljeli, mentalno zaostali itd.¹⁰³

Katolička Crkva također je zauzela stav protiv fenomena eutanazije izjednačavajući ga sa samoubojstvom, ali i ubojstvom.¹⁰⁴ Ovakvim tumačenjem zaključujemo da sve crkvene kazne koje vrijede za ubojstvo i samoubojstvo imaju istu vrijednost i za eutanaziju. Kazne ne zahvaćaju samo onog tko je pokušao ili izvršio sam čin, nego i svakog pojedinca koji je direktno ili indirektno pomogao u ostvarenju čina, ukoliko je došlo do učinka.

¹⁰¹ Eutanazija, u: *Hrvatska Enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/eutanazija> (peruzeto: 16.3.2024.).

¹⁰² Neke od država u kojima je eutanazija ozakonjena: Nizozemska (od 2002.), Belgija (od 2002.), Luxemburg (od 2009.), Kolumbija (od 2015.), Kanada (od 2016.) i Victoria (od 2017.) te Zapadna Australija (od 2019.), preuzeto i prevedeno s: <https://apm.amegroups.org/article/view/50986/html> (pristupljeno: 11.2.2024.).

¹⁰³ Usp. Bernhard Häring, *Kristov zakon sv. III*, str. 194.

¹⁰⁴ Usp. Sveti zbor za nauk vjere, Deklaracija o eutanaziji, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 4, str. 401.

Biskupske konferencije u Alberti i Sjevernozapadnim teritorijima Kanade (Catholic Bishops of Alberta and the Northwest Territories of Canada, AB – NWT) te biskupi obalnih dijelova Kanade uz Atlantski ocean (Atlantic Episcopal Assembly, AEA), objavili su smjernice za svoje svećenike koji se susreću sa slučajevima eutanazije, bilo da osobe razmišljaju ili su već počinile eutanaziju. U tim smjernicama najkontroverzniji je stav pojedinih biskupija o sprovodu. Biskupi iz Alberte i Sjevernozapadnih teritorija Kanade pokušali su pronaći način da osobe koje su eutanazirane dobiju pravo na kršćanski sprovod, ali će im uskratiti sakramente bolesničkog pomazanja i ispovijedi ako se odluče na zahvat eutanazije, osim ako se ne predomisle i odustanu od eutanazije. Biskupi obalnih dijelova Kanade uz Atlantski ocean u početku su dozvoljavali svećenicima podijeliti sakramente argumentirajući da su bolesničko pomazanje i ispovijed sakramenti koji se odnose na prošle, a ne na grijehе budućnosti. Vlastite tvrdnje osporili su u naknadnoj prepravljenoj verziji pisma navodeći da eutanazija, iako legalna, nije moralno prihvatljiva. Pojedine biskupije, poput Denvera i Vancouvera zauzele su čvrst stav u uskraćivanju sprovođa osobama koje su počinile eutanaziju, jer je to čin koji je počinjen u punoj svjesnosti i u zdravom stanju uma.¹⁰⁵

Bez obzira na napore Katoličke Crkve da se ukine legalizacija eutanazije, mnoge zemlje zapadnog svijeta započele su proces legalizacije eutanazije. Moralni teolozi argumentiraju: „Državno priznanje prava na eutanaziju pokopalo bi etos zdravstvenih zvanja, te bi tako ugrozilo nužno povjerenje pacijenata prema liječniku. Nadalje, država treba da misli, u interesu općeg dobra, na obiteljsku solidarnost. Zakonsko dopuštanje eutanazije bilo bi za slabe obitelji institucionalizirana napast da nenasne članove obitelji, na ovaj ili onaj način, navedu na pomisao da im je vrijeme da se oproste od života. Ako bi eutanazija postala zakonskim pravom, pa bilo to samo i u ograničenim uvjetima, to bi značilo isto što i izričit ili prešutan poziv teško bolesnima i starima da ozbiljno razmisle ne bi li trebali potražiti 'uslugu' eutanazije. To bi samo pojačalo i onako opasnu tendenciju da se nad tim ljudima izrekne neka vrsta 'socijalne smrti'.“¹⁰⁶

¹⁰⁵ Usp. Ranana Leigh Dine, You shall bury him: burial, suicide and the development of Catholic law and theology, u: *Med Humanities*, 2019., str. 1; 7-8., doi:10.1136/medhum-2018-011622, epub izdanje.

¹⁰⁶ Bernhard Häring, *Kristov zakon sv. III*, str. 197.

Katolička Crkva u potpunosti odbacuje eutanaziju kao čin protiv Boga i čovjeka. Osobama koje su eutanazirane uskraćuje se mogućnost crkvenog sprovoda, ali i primanje sakramenata umirućih. „Crkva moli za one koji su si oduzeli život' (KKC 2283). Ipak, predaja Crkve je kažnjavala grješno samoubojstvo uskratom crkvene sahrane jer samoubojica objektivno umire u stanju grijeha. Ako su postojale dvojbe o krivnji, zbog umanjenja uračunljivosti, Crkva je dopuštala crkveni sprovod. Danas se odluka prepušta razboritu sudu odgovorna svećenika.”¹⁰⁷

¹⁰⁷ Ivan Fuček, *Moralno-duhovni život. Život Smrt*, Verbum, Split, 2008., str. 338.

ZAKLJUČAK

Ovaj rad predstavlja stanovitu sintezu kompleksnih društvenih, psiholoških, kulturalnih i etičkih problematika vezanih uz fenomen samoubojstva. Mnoge znanstvene discipline i grane, vidjeli smo, dale su svoj doprinos u istraživanju ovog fenomena. Bez obzira na sva istraživanja koja su napravljena do sad, čovjek ipak nije uspio iznaći rješenje za preveniranje samoubojstva. Znanost je napravila velik iskorak u uočavanju uzroka koji dovode ljude do stanja u kojem se odlučuju na samoubojstvo, ali mnoga važna pitanja još uvijek ostaju neodgovorena. A možda, unatoč svih plemenitih nastojanja psihologije, filozofije, teologije, sociologije i mnogih drugih znanstvenih disciplina nikada niti neće dobiti zadovoljavajući svoj konačni odgovor.

S druge strane, ovom fenomenu pristupa i teologija koja tumači samoubojstvo u vidu Božjeg zakona i Svetog pisma te odnosa između čovjeka i Boga. Katolička Crkva svoj stav o samoubojstvu gradi na stoljetnoj tradiciji ugrađenoj u kulturu vremena u kojoj se nalazi, ali i Božjih zapovijedi ostavljenih čovjeku, bilo riječima, bilo primjerom Isusa Krista ili drugih svijetlih likova iz Biblije. Ovaj rad donosi kronološki presjek razvitka nauka Katoličke Crkve o samoubojstvu koji seže od vremena prvih kršćanskih zajednica do danas. Kronologija crkvenog nauka pomaže nam shvatiti temelje aktualnog nauka. Sam nauk u svojoj srži ostaje nepromijenjen jer Katolička Crkva oduvijek osuđuje svaki pokušaj ili izvršeni čin samoubojstva, ali isto tako pokazuje majčinsku stranu svojim vjernicima u želji da ih ohrabri na životnom putu i odvraća od samoubojstva kao rješenja svih životnih poteškoća.

U ovom su radu iznesena brojna statistička istraživanja o samoubojstvu kao i moralno tumačenje samog fenomena. Naš cilj u prvom poglavlju bio je pokazati da samoubojstvo nije nešto što se događa u velikim i bezbožnim zemljama zapada, kako to svakodnevno mislimo, nego da je to fenomen koji se nalazi i kod nas, a nije ga lišena nijedna sredina. Stoga smo, uz pomoć civilnih (Policajska uprava splitsko-dalmatinska) i crkvenih (Župa Gospe Sinjske) vlasti uspjeli sakupiti i izraditi statističke podatke za područje grada Sinja i okolice o broju samoubojstava kroz period od deset godina.

Pošavši od zaključaka brojnih istraživanja opisanih u prvom i drugom poglavlju te crkvenog nauka iz posljednjeg poglavlja, čitatelju ostavljamo mogućnost vlastitog tumačenja statistike koju donosimo u prvom poglavlju.

Poučeni rezultatima mnogih istraživanja koje smo proučili za potrebe ovog rada, uočili smo nekoliko stvari: a) fenomen samoubojstva se ne može u potpunosti proučiti i donijeti egzaktne zaključke, b) na hrvatskom govornom području postoji vrlo malo literature i istraživanja o ovoj temi, c) samoubojstvo je fenomen koji sve više dobiva maha u hrvatskim društvenim sredinama, a o tome se ne priča, d) pastoralno osoblje, svećenici i laici posjeduju vrlo ograničeno, ako i ikakvo znanje o fenomenu samoubojstva i eutanazije. Jedan od razloga pisanja ovog rada je pomoć u pregledu moralnog vrednovanja fenomena samoubojstva, posebno za pastoralno osoblje koje se sve učestalije susreće s ovakvim slučajevima. U nadi da će ovaj rad pomoći svećenicima, đakonima i ostalim pastoralnim suradnicima, želimo istaknuti važnost trajne edukacije o ovoj temi koja svakodnevno evoluirala.

BIBLIOGRAFIJA

1. Izvori

AQUINAS, St. Thomas, *The Summa Theologica Second Part of The Second Part*, Translated by Fathers of the English Dominican Province, dostupno mrežno izdanje na engleskom, https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1225-1274,_Thomas_Aquinas,_Summa_Theologiae_%5B1%5D,_EN.pdf (pristupljeno: 4.4.2024.).

DOKUMENTI DRUGOG VATIKANSKOG SABORA, *Gaudium et spes*, Pastoralna konstitucija o crkvi u suvremenom svijetu, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

JERUZALEMSKA BIBLIJA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2020.

KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE, objavljen apostolskom konstitucijom Ivana Pavla II. „Fidei depositum”, 11. listopada 1992., Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb, 1994.

PAPA IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae* – Evanđelje života, Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života (25. III. 1995.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995.

SVETI ZBOR ZA NAUK VJERE, Deklaracija o eutanaziji, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 4.

ZAKONIK KANONSKOG PRAVA, Proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., Glas Koncila, Zagreb, 1996.

2. Knjige i članci

AUGUSTIN, Aurelije, *O Državi Božjoj, svezak I.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1982.

BARRY, Robert. The Development of the Roman Catholic Teachings on Suicide, u: *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy.*, 449 (1995.), str. 449.–501., <https://scholarship.law.nd.edu/ndjlepp/vol9/iss2/4> (pristupljeno: 6.3.2024.).

BILOKAPIC, Šimun, Važniji naglasici iz rasprava o moralnim pitanjima vezanim uz spolno nasilje, u: STEINER, Marijan – ŠESTAK, Ivan (uredili), *Aktualne moralne teme. Međunarodni simpozij uz 90. obljetnicu života p. Ivana Fučeka S.J, Zagreb, 4. prosinca 2015*; FTI, Zagreb, 2016., str. 315.–346.

BIŠKUP, Marijan, Samoubojstvo u prosudbi kršćanske etike, u: *Bogoslovska smotra*, 4 (2001.) 71, str. 529.–552.

FUČEK, Ivan, *Moralno-duhovni život. Život Smrt*, Verbum, Split, 2008.

HÄRING, Bernhard, *Kristov zakon sv. III*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

KOMAR, Zoran, KOIĆ, Elvira, *Samoubojstva hrvatskih branitelja u Zagrebu i Hrvatskoj*, Grad Zagreb. Gradski ured za branitelje, Zagreb, 2015.

LAWRENCE Re, OQUENDO Ma, STANLEY B., Religion and Suicide Risk: A Systematic Review, u: *Archive of Suicide Research*, 20 (2016.) 1, str. 1.–21., doi: 10.1080/13811118.2015.1004494 .

LEIGH DINE, Ranana, You shall bury him: burial, suicide and the development of Catholic law and theology, u: *Med Humanities*, 2019., str. 1.–12., doi:10.1136/medhum-2018-011622, epub izdanje.

MANDIĆ, Nikola, Posttraumatski stresni poremećaj, u: *Medicinski vjesnik*, 25 (1993.) 1-2, str. 43.–51.

MILLER, Matthew . HEMENWAY, David, The relationship between firearms and suicide: A review of the literature, u: *Aggression and Violent Behavior*, 4 (1999.) 1, str. 59.–75., doi: [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(97\)00057-8](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(97)00057-8) .

NIKIĆ, Mijo, Samoubojstvo, psihodinamika, prevencija i moralno vrednovanje, u: *Obnovljeni život*, 50 (1995) 2, str. 185.–200.

POMPILI M, Sher L, Serafini G, Forte A, Innamorati M, Dominici G, Lester D, Amore M, Girardi P, Posttraumatic stress disorder and suicide risk among veterans: a literature review, u: *J Nerv Ment Dis.*, 201 (2013.) 9, str. 802.–812., doi: 10.1097/NMD.0b013e3182a21458.

STACK, Steven, Contributing factors to suicide: Political, social, cultural and economic, u: *Preventive Medicine*, 152 (2021.) 1, str. 1.–13., doi: <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2021.106498>., epub izdanje.

VAN HEERINGEN, Kees . VANDERPLASSCHEN, Wouter, *Unemployment and Suicidal Behaviour in perspective*, mrežno izdanje,

https://www.researchgate.net/profile/Wouter-Vanderplasschen/publication/312722979_Youth_Unemployment_and_Social_Exclusion_in_Belgium/links/58c30cc545851538eb809c47/Youth-Unemployment-and-Social-Exclusion-in-Belgium.pdf.

WETHERALL K, Daly M, Robb Ka, Wood Am, O'connor Rc., Explaining the income and suicidality relationship: income rank is more strongly associated with suicidal thoughts and attempts than income, u: *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol.*, 50 (2015.) 6, str. 929.–937., doi: 10.1007/s00127-015-1050-1.

WHITELEY, Connor, *Suicide psychology. A social psychology, cognitive psychology and neuropsychology guide to suicide*, CGD Publishing, 2023.

ŽIVKOVIĆ, Ante, *Božje i Crkvene zapovijedi, sv. III*, Tisak Narodne Tiskare, Zagreb, 1946.

3. Internet

<https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (preuzeto: 19.3.2024.).

https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eldjWBE%3D (pristupljeno: 7.2.2024.).

<https://rjecnik.hr/search/?strict=yes&q=depresija> (pristupljeno: 2.10.2023.).

<https://www.britannica.com/biography/Peregrinus-Proteus> (pristupljeno: 7.3.2024.).

<https://www.dbsalliance.org/crisis/suicide-prevention-information/suicide-statistics/> (preuzeto: 2.10. 2023.).

<https://www.enciklopedija.hr/clanak/eutanazija> (pristupljeno: 16.3.2024.).

<https://www.enciklopedija.hr/clanak/samoubojstvo> (pristupljeno: 14.3.2024.).

<https://www.gospa-sinjska.hr/wp/novosti/statistika-zupe-gospe-sinjske-2023/> (pristupljeno: 19.3.2024.).

<https://www.gospa-sinjska.hr/wp/pastoralno-osoblje/> (pristupljeno: 19.3.2024.).

<https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/depresija/> (pristupljeno: 11.11.2023.).

<https://www.poliklinika-djeca.hr/za-roditelje/izazoviroditeljstva/granicni-poremecaj-licnosti/> (pristupljeno: 28.11.2023.).

<https://www.poliklinika-djeca.hr/za-roditelje/izazoviroditeljstva/granicni-poremecaj-licnosti/> (pristupljeno: 28. 11. 2023.).

<https://www.sciencedirect.com/topics/psychology/cognitive-triad> (pristupljeno: 2.4.2024.).

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/depression> (preuzeto: 2.10.2023.)

<https://www.openaccessgovernment.org/the-werther-effect/42915/> (pristupljeno: 2.4.2024.).

<https://apm.amegroups.org/article/view/50986/html> (preuzeto: 11.2.2024.).

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Stipe Buljan, kao pristupnik za stjecanje zvanja magistra, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mog vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 16. travnja 2024.

Potpis

ABSTRACT

SUICIDE

The phenomenon of suicide can be traced, without much difficulty throughout the entire history of the humankind, up to the present day. However, despite the increasing knowledge and understanding, it remains a mystery shrouded in a veil of secrecy. Therefore, it is not surprising that there are so many questions regarding this personal and social phenomenon.

Psychology, sociology, moral theology, and many other scientific disciplines, each in their own way, are trying to understand, clearly present the most common factors, and propose their own solutions for the permanent elimination or at least a significant reduction of suicidality. Moral theology draws its teaching from the Holy Scriptures, the Christian tradition, and the teaching of the Church. In order to understand the Church's current positions on suicide and its moral evaluation, it is necessary to go back in time and refer the texts of the Holy Scriptures and Christian tradition. That is why this paper briefly outlines the development of the Christian doctrine regarding the phenomenon of suicide and more directly interprets the current position of the Catholic Church on suicide and euthanasia as one of the disturbing ways of human self-destructive behavior.

Although it is not decisive for the moral evaluation of the phenomenon, the statistics shows a rough picture of the current state of society that generates such behavior. Therefore, this paper, in addition to numerous already existing statistics on suicide, brings the original statistics from the area of Cetina region (inland Dalmatia) using data from the Funeral register of the Sinj Parish Office and suicide data from the Split-Dalmatia County Police. The aim of this work is a better understanding of the complex issues related to phenomenon of suicide.

Keywords: *suicide, statistics, causes, psychology, sociology, moral theology, value of life, death, euthanasia.*